

OBSAH

LINGVODIDAKTIKA

Pavla Marečková: (Ne)Ztraceno v překladu: mediační úlohy v cizojazyčné výuce a jejich příprava 3

JAZYK

Dalibor Zeman: Dynamika lexika cizího původu v současné češtině 17

LITERATURA

Naděžda Heinrichová: Obraz domova v grafickém románu Nory Krugové Heimat (2018) 32

NA POMOC UČITELI

Zdeňka Schejbalová: Francouzština „všudypřítomná“ / Le Français «omnipresent» 40

ZPRÁVY

Karel Hájek: Mladí lidé z Čech a Německa hráli divadlo online 47

RECENZE

Zdenka Gadušová a kol. Intervenčný program čítania s porozumením pre anglický jazyk B1 (Denisa Neuvirthová) 48

Eva Stranovská, Anikó Ficzer. Intervencia a prediktory čítania s porozumením (Denisa Neuvirthová) 50

PŘÍLOHA

Vlasta Hlavičková a kol.: Kodex zásad proti dezinformacím 52

CELOROČNÍ OBSAH 60

INFORMACE PRO AUTORY

Příspěvky publikované v časopisu Cizí jazyky mají charakter teoretického pojednání, odborné stati či studie, dále popularizačních článků, diskusních či polemických příspěvků, recenzí a anotací. Předpokládá se, že zasláný text nebyl dosud uveřejněn a bez souhlasu redakce nebude nabídnut jinému vydavateli.

Všechny příspěvky jsou recenzovány dvěma nezávislými odborníky a projednány vědeckou radou časopisu; o výsledku redakce uvědomí autora písemně či telefonicky. Na uveřejnění příspěvku neexistuje právní nárok.

Rukopisy v českém nebo slovenském jazyce, zasílejte v elektronické verzi na adresu: redakce@cizijazyky.eu. Na zvláštní stránce uveďte své plné jméno s tituly a vědeckými hodnostmi, název a adresu pracoviště a bydliště, telefon a e-mail. Příspěvky v cizím jazyce přijímáme pouze od rodilých mluvčích.

Doporučený rozsah rukopisů u statí a diskusních příspěvků činí cca 10 stran normovaného formátu (cca 20 000 znaků včetně mezer), u recenzí 4 strany (cca 7000 znaků).

Písmo Times New Roman 12, formát doc.

Příspěvek uveďte titulkem (nejlépe do 90 úderů včetně mezer), pod ním jméno autora a jeho pracoviště, dále v angličtině abstrakt, cca 600 úderů včetně názvu článku a klíčových slov, cca 8.

Poznámky pište na dolní okraj strany a číslujte je průběžně.

Obrázky a grafy číslujte, popisujte a zařazujte do textu.

Odkazy uvádějte v podobě: příjmení autora a rok vydání, např. (Samuelson, 1989); jestliže citujete, uveďte i stránku (Samuelson, 1989, 55).

Na konci rukopisu připojte:

Seznam literatury v abecedním pořadí, zpracovaný dle ČSN.

Resumé (cca 600 znaků vč. mezer), včetně názvu rukopisu, v cizím jazyce.

Veškeré příspěvky a korektury zasílejte na adresu: redakce@cizijazyky.eu

Prosíme autory, aby své příspěvky zasílali v definitivní podobě, redakce nemá možnost provádět jazykové a stylistické úpravy textů. Za jazykovou a obsahovou správnost odpovídá autor.

Rozměry a ceny reklamy:

vnitřní část (jen černobílá)	
celá strana 126x205 (zrcadlo)	3000 Kč
půlstrana	1800 Kč
čtvrtstrana	1000 Kč
obálka barevně	
pouze zadní strana obálky	5000 Kč

LINGVODIDAKTIKA

(NE)ZTRACENO V PŘEKLADU: MEDIAČNÍ ÚLOHY V CIZOJAZYČNÉ VÝUCE A JEJICH PŘÍPRAVA

Pavla Marečková, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta

Abstract

(Not) Lost in Translation: Mediation Tasks in Foreign Language Teaching and their Preparation

The present paper is the third in the thematic series *(Not) Lost in Translation* and focuses on the preparation of mediation activities for teaching (not only) the German language. The aim is to acquaint the reader with the typologies of mediation activities, introduce the principles that are desirable to take into account when creating the tasks, and also offer practical examples for different language levels. Last but not least, the article contains tips on literature and Internet resources, from which it is possible to draw inspiration for mediation exercises for beginners as well as for advanced learners.

Keywords: foreign language teaching, foreign language learning, mediation, mediation activities, mediation strategies, CEFR-Companion Volume, communicative approach, intercultural communicative competence, competency-based learning

Úvod

Při učení se cizím jazykům si osvojujeme celou škálu kompetencí, které následně uplatňujeme v každodenním životě, a to i mimo samotnou komunikaci v cizím jazyce. Mezi kompetence s takovým přesahem bezesporu patří i mediace. Následující příspěvek je třetím v tematické řadě *(Ne)Ztraceno v překladu* věnované mediační kompetenci v tomto periodiku, jejímž cílem je uvést odbornou veřejnost do teorie i praxe této problematiky. V návaznosti na teoretický vstup (Marečková, 2019) a představení nového pojetí mediace v Dodatku ke Společnému evropskému referenčnímu rámci pro jazyky (Marečková, 2021a) se nyní zaměříme na přípravu mediačních úloh (nejen) do výuky němčiny jako cizího jazyka.

V řadě evropských zemí, jako je Německo, Rakousko, Švýcarsko, Itálie, Španělsko či Řecko, je mediace vnímána jako klíčová kompetence a je již zakotvena v kurikulárních dokumentech, stejně jako v učebních materiálech pro výuku cizího jazyka a je ověřována u závěrečné zkoušky na různých typech škol. Řada důvodů, proč mediaci implementovat do cizojazyčné výuky, již zazněla ve výše zmíněných článcích autorky, shrňme tedy stručně pouze hlavní z nich.

Mediace mezi dvěma či více účastníky hovořícími různými jazyky je nedílnou součástí dnešní globalizované, vícejazyčné společnosti. Rada Evropy tento trend reflektuje

a vydáním Dodatku k SERRJ (CoE, 2020) dává jasně najevo, že je žádoucí, aby uživatelé jazyka byli v rámci jazykové výuky na roli zprostředkovatele systematicky připravováni.

Mediace v cizojazyčné výuce je didaktický koncept, jehož těžištěm je osvojení a rozvoj kompetence volně zprostředkovat obsah mluveného či psaného textu třetí osobě, která jazyk výchozího textu neovládá (Schöpp/Katelhön/Nied Curcio, 2013, s. 5). Na rozdíl od překladu nebo tlumočení se jedná o volnější, méně formální podobu zprostředkování v rámci každodenních komunikačních situací, přičemž hlavním cílem mediátora je předat **obsah** výchozího textu s ohledem na jazykovou vybavenost či další schopnosti adresáta. Primárním cílem mediátora tedy není zachovat žánr, formát ani rozsah výchozího textu, jak by bylo žádoucí u tradičního překladu či tlumočení. Při mediaci zprostředkovatel aktivně vstupuje do komunikace a výchozí text reorganizuje, přetváří, redukuje či doplňuje o vysvětlující informace tak, aby byly srozumitelné adresátovi.

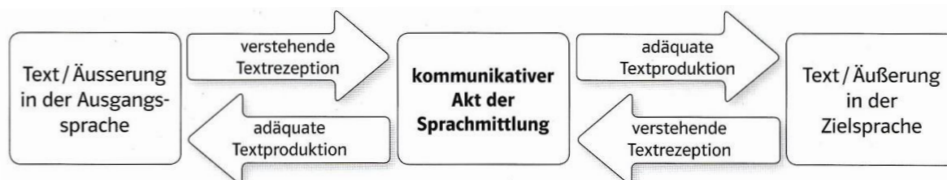
V rámci mediačních úloh dochází k vzájemnému propojování řečových dovedností v různých kombinacích (blíže viz *transverzální kompetence* Reimann, 2016, s. 14–15), interkulturnímu učení, osvojování mediačních strategií a díky kontrastivnímu pojetí úloh také k utváření vícejazyčného repertoáru uživatelů a rozvoji jazykového povědomí (*language awareness*). Mediace je rovněž vhodným vyučovacím prvkem v rámci CLILu, odborné výuky či v heterogenních skupinách, kde umožňuje každému uživateli zpracovat úkol na své jazykové úrovni, popř. lze úlohy individuálním rozdíly uživatelů jednoduše přizpůsobit (Nied Curcio/Katelhön, 2020, s. 149).

V neposlední řadě mají mediační úlohy aktivizační a motivační potenciál, což dokládají empirická šetření založená na reflexi žáků a studentů (srov. Franke/Reimann, 2014, s. 304; Marečková, 2021b; Nied Curcio/Katelhön, 2020, s. 85–90).

1. Proces mediace

Jak již bylo uvedeno výše, je mediace velmi komplexní komunikační aktivitou (srov. Pfeiffer, 2013, s. 47; Rössler, 2008, s. 59; Katelhön/Nied Curcio, 2020, s. 26–32), během níž se odehrává celá posloupnost mentálních procesů zahrnujících jak receptivní, tak produktivní dovednosti. Jednotlivé fáze mediačního procesu zachycuje následující schéma.

Obr. 1: Proces mediace (Hallet, 2008, 4 in Schöpp/Katelhön/Nied Curcio, 2013, s. 9)

V první fázi mediátor recipuje výchozí text (dekóduje záměr a obsah sdělení) a poté zpracovává získané informace, tj. vyhodnocuje potřeby adresáta, rozhoduje o relevanci jednotlivých obsahů, hledá jazykové ekvivalenty v cílovém jazyce, zohledňuje kulturně podmíněné rozdíly a tvoří mentální plán svého sdělení, přičemž zapojuje komunikační strategie jako např. kompenzační strategie, použití synonym, opisu či parafrázi aj. V další

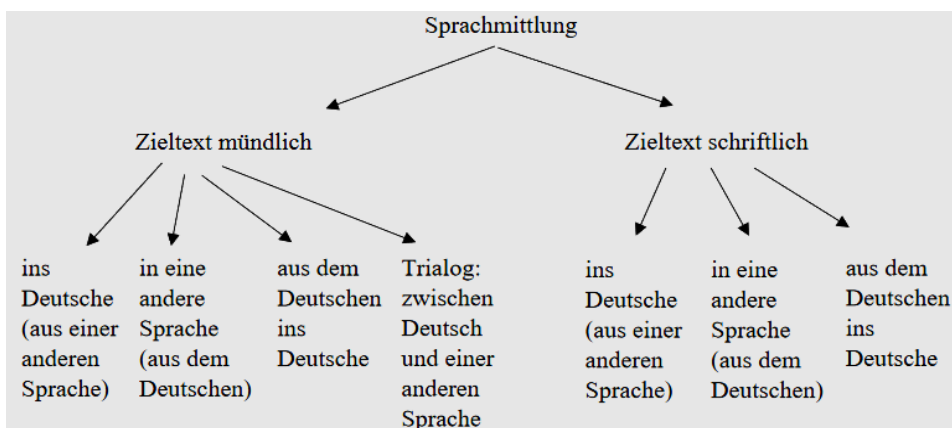
fázi mediátor na základě svého mentálního plánu vyjadřuje své sdělení, a v případě ústní mediace sleduje nonverbální reakce adresáta, popř. zapojuje metakognitivní strategie (např. kladení otázek). Když adresát reaguje na přijaté sdělení, mediátor přechází opět do fáze recepce a poté produkce textu, mezi nimiž proběhne již zmíněný akt mediace.

2. Typologie mediačních aktivit

V návaznosti na výše nastíněný mediační proces lze rozlišovat základní typy mediačních aktivit (srov. Pfeiffer, 2013, s. 50; Katelhön, 2019):

- dle formy cílového textu *ústní* nebo *písemné* (shrnutí a parafráze, rozšíření textu o vysvětlující informace aj.);
- *interaktivní* (např. mediace mezi dvěma mluvčími v oblasti služeb) a *ne-interaktivní* (např. zprostředkování obsahu programu vernisáže pro rodinné příslušníky);
- *intra lingvální* (v rámci jednoho jazyka), *interlingvální* (mezi dvěma jazyky) či *trialog* (zpravidla mezi mateřštinou a dvěma cizími jazyky);
- s ohledem na směr mediace mohou být úlohy koncipovány *z mateřského do cizího jazyka* nebo *z cizího do mateřského jazyka*, stejně tak může mediace probíhat mezi dialekty, jazykovými varietami či registry v rámci jednoho jazyka (viz schéma níže).

Obr. 2: Typologie mediačních úloh dle směru mediace v Profile deutsch (Glaboniat et. al., 2005, s. 59)

Kromě jmenovaných typů mediačních aktivit lze rozlišovat úlohy podle toho, do jakého kontextu jsou zasazeny, a sice na úlohy z oblasti *osobní*, *profesní*, *veřejné* a *vzdělávací*. Příklady konkrétních situací z těchto čtyř oblastí pro A1-C2 nabízí příloha 5 Dodatku k SERRJ (CoE, 2020, Anhang 5, pouze online).

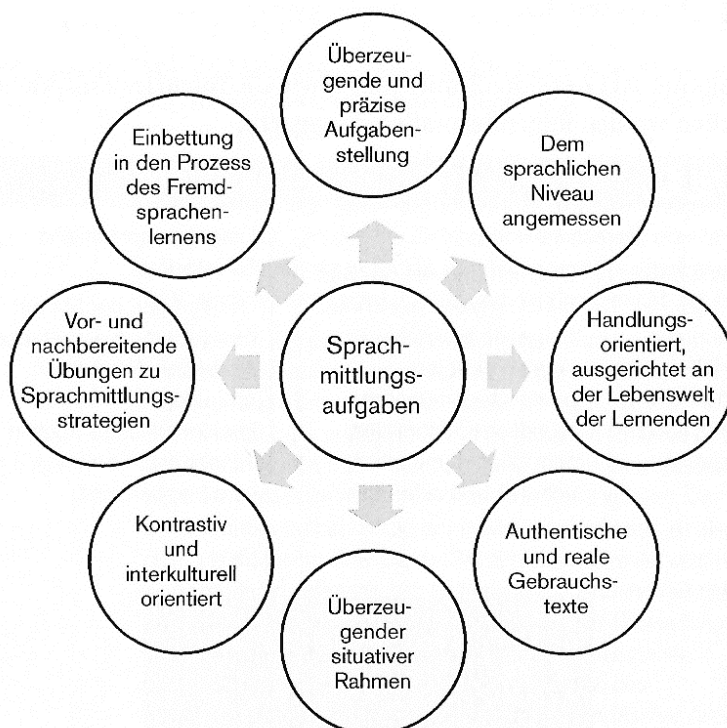
Dalším typologiím mediačních aktivit se podrobněji věnují již zmíněné příspěvky tematické řady *(Ne)Ztraceno v překladu*. Jako první je blíže popsána typologie ze SERRJ z roku 2001 (Marečková, 2019), která představuje první teoretický rámec pro zakotvení mediace a její vymezení vůči tradičním formám překladu a tlumočení, neobsahuje však praktické příklady, ani konkrétní škály s deskriptory. Naproti tomu typologie představená

v předchozím příspěvku (Marečková, 2021a) je v současnosti nejnovější typologií, jež odráží širší pojetí mediace v Dodatku k SERRJ z roku 2020. Zde jsou mj. rozpracovány i škály s deskriptory pro jednotlivé mediační aktivity i strategie, a ty mohou posloužit jako výchozí bod pro tvorbu mediačních úloh.

3. Tvorba mediačních úloh

Ačkoliv mediace není zcela novým didaktickým tématem, nejsou mediační úlohy (prozatím) běžnou součástí učebnic pro výuku němčiny jako cizího jazyka¹, a proto zůstává jejich tvorba převážně na vyučujících. Jak už bylo řečeno v úvodu, je mediace jazykovou aktivitou o více dimenzích, a tudíž i příprava mediačních úloh vyžaduje komplexní přístup. Níže jsou ve schématu vyobrazeny a následně okomentovány principy pro tvorbu mediačních aktivit, jak je formulují autorky Katelhön a Nied Curcio (2012, s. 46-47; 2020, s. 174-178). Doplněny jsou o vlastní tipy autorky příspěvku vycházející z její praxe, popř. o další doporučení (Pfeiffer, 2013, s. 47-64).

Obr. 3 Principy při tvorbě mediačních úloh (Katelhön/Nied Curcio, 2012, s. 47)

1 Mezi první učebnice němčiny, které obsahují úlohy zaměřené na rozvoj mediační kompetence, je Kompass DaF (pro jazykové úrovně B2 až C1) a Kontext (pro úrovně B1+ až C1) od nakladatelství Klett.

Jako při každé jazykové úloze je rovněž u mediačních úkolů prioritou stanovení cíle, který bude odpovídat jazykové úrovni uživatelů. Pro formulaci cíle na dané jazykové úrovni lze využít škály s deskriptory (*Kannbeschreibungen*) uvedené v Dodatku k SERRJ (CoE, 2020, popř. CoE, 2020, Anhang 5), které začínají již od úrovně A1 (pro některé dovednosti dokonce na nově zavedené úrovni *před A1*). Mediační úlohy je tedy možné (a žádoucí) začlenit do cizojazyčné výuky od samotných začátků.

Charakteristickým rysem každé mediační aktivity je její zasazení do reálné komunikační situace, kterou uživatel důvěrně zná z každodenního života. Kontext této situace musí být popsán tak, aby si ji uživatel mohl představit, pochopit a následně mohl svou jazykovou mediační činností naplnit daný komunikační cíl (např. shrnout obsah německy psaného novinového článku pro konkrétního, česky mluvícího adresáta). Jak zdůrazňuje Pfeiffer (2013, s. 49), chybí-li v zadání úlohy nástin kontextu komunikační situace, nejedná se o mediaci, ale o překladové cvičení. Logicky vzato by mělo být zadání formulováno pro jednotlivé účastníky mediace v těch jazycích, kterými budou v rámci daných rolí komunikovat. Nicméně u začátečníků a mírně pokročilých uživatelů je zadání v mateřštině výhodou a i větší zárukou, že jim neuniknou důležité instrukce (Pfeiffer, 2013, s. 50).

Dalším klíčovým aspektem mediačních úloh je použití autentických textů (letáky, informační cedule, korespondence, odborné články, online prezentace aj.) jakožto východzího jazykového materiálu. Mohou mít nejrůznější podobu, a to od mluvené (promluva recepční v hotelu) a psané (odborný článek na internetu) přes audiovizuální (záznam přednášky) až po multimodální (podcast a doprovodný text s ilustracemi, popř. videem).

Především u interlingvální mediace hrají významnou roli principy kontrastivity a interkulturality. Kontrastivita je zde chápána jako nástroj pro osvojování jazykového povědomí (*language awareness*) a interkulturní kompetence. V úloze je tedy vhodné poukázat na společné znaky a rozdíly mezi jazyky na úrovni morfologické, lexikální, syntaktické, pragmatické i textově lingvistické, stejně jako upozornit na zajímavé interkulturní fenomény vyvstanuvší z kontrastivní jazykové reflexe či přímo z východzího textu (Katelhön/Nied Curcio, 2012, s. 50).

Mediační úlohy mohou být začleněny do různých fází vyučovacího procesu, tj. jako motivační cvičení i jako fixační či ověřovací. Vždy je ovšem nutné předem zvážit, zda bude daná mediační úloha vyžadovat přípravná cvičení, ať už za účelem aktivace slovní zásoby, připomenutí gramatických struktur, shrnutí stylistických znaků východzího/cílového textu či osvojení potřebných mediačních strategií. V rámci navazujících cvičení je možné rozvinout další jazyková témata či mezipředmětové vztahy, které jsou v mediačních aktivitách velmi často obsaženy.

V neposlední řadě je u mediačních úloh žádoucí, aby neobsahovaly „náповědu“ skrze pomocné seznamy slovíček atp. Jako vhodnější se jeví vizuální opory (Pfeiffer, 2013, s. 63), popř. jiné modality podporující porozumění.

Aby mohly být jmenované principy zohledněny, vytvořily autorky Katelhön a Nied Curcio (2012, s. 48-58) metodickou šablonu, která tvorbu vlastních návrhů značně usnadňuje a zpřehledňuje. Následující aspekty je vhodné při plánování mediačních úloh zvážit:

- *jazyková úroveň*
- *cíle*
- *směr mediace*
- *forma mediace*
- *řečové dovednosti*
- *řečový akt*
- *zadání úkolu*
- *texty*
- *slovní zásoba*
- *řečové prostředky*
- *gramatika*
- *kontrastivita*
- *interkulturalita*
- *přípravné aktivity*
- *navazující aktivity*
- *materiály, pomůcky*

Každá úloha je jedinečná, a proto nemusí být všechny aspekty pro danou úlohu relevantní. Výčet tedy lze dle potřeby redukovat, nebo doplnit o další položky, jako je např. organizační forma výuky, rozvržení rolí ve skupině aj.

4. Příklady do praxe

Jednou z oblastí, kde se s mediací můžeme velmi často setkat, je cestovní ruch. Ať už vycestujeme do cizí země se známými, kolegy či skupinou lidí, která jazyk dané země neovládá, nebo do naší země/regionu/města přijíždí známý, kolega či skupina turistů ze zahraničí a česky nemluví, v takové chvíli je (byť minimální) znalost cizího jazyka velkou výhodou a „pasuje“ daného uživatele do role mediátora.

4.1 Do světa iluzí

Když cestujeme (nebo se chystáme) do zahraničí, patří mezi první texty, na něž narazíme, webová stránka muzea, galerie či jakékoliv pamětihodnosti, kterou chceme navštívit. Představme si situaci, kdy rodina (anebo třída) plánuje výlet do Vídně a při společné přípravě programu narazí na internetu na webovou stránku Muzea iluzí².

Obr. 4 Ceny a otevírací doba Muzea iluzí ve Vídni (<https://museumderillusionen.at/>)

The screenshot shows the website for Museum der Illusionen. At the top left is the logo, a stylized 'M' made of blue and green blocks. To its right is the text 'MUSEUM DER ILLUSIONEN'. Below the logo is a photograph of a man in a suit and hat standing in a blue and white optical illusion hallway. To the right of the photo are three columns of text: 'Öffnungszeiten:', 'Eintrittspreis:', and 'Beschriftung im Museum:'. At the bottom left is the 'Kontakt:' section with the address 'Wallnerstraße 4, 1010 Wien, Österreich' and phone number 'T. +43 1 532 2255'. At the top right are navigation links: 'Preise & Öffnungszeiten', 'Attraktionen', 'Firmen/Gruppen', 'Kinder', 'Über uns', and 'Blog'.

MUSEUM DER ILLUSIONEN

Preise & Öffnungszeiten Attraktionen Firmen/Gruppen Kinder Über uns Blog

Öffnungszeiten:
Donnerstag bis Sonntag und an
Feiertagen von 10 – 18 h geöffnet.

Eintrittspreis:
Erwachsene: 13 Euro
Kinder (5-18 Jahre): 9 Euro
Kinder (0-4 Jahre): kostenlos
Senioren/Studenten/Behindertenpass:
11 Euro*
Gruppen Schulen / KIGA: 7 Euro pro
Schüler + pro 10 zahlenden Schülern 1
Begleiter kostenlos**
Gruppen Erwachsene: 11 Euro pro
Person***

**Beschriftung im
Museum:**
Deutsch, Englisch,
Spanisch und Italienisch

Kontakt:
Wallnerstraße 4
1010 Wien, Österreich
T. +43 1 532 2255

* Ermäßigter Eintritt für Studenten und
Senioren gegen Vorlage eines gültigen
Nachweises sowie Inhaber einer
Behindertenpasses
**Schulen und Kindergruppen ab 10
Personen. Kindergruppen ab dem Alter
von 5 Jahren
***Erwachsenengruppen ab 10 Personen

2 Museum der Illusionen: <https://museumderillusionen.at/>

Takovou situaci, resp. text z webové stránky, lze využít pro mediační aktivity již od nejnižší jazykové úrovně. Navrhovaná ukázka je určena pro uživatele začínající s němčinou jako druhým cizím jazykem, tedy pro žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků víceletého gymnázia. Pro metodický zápis jsme zvolili šablonu autorek Katelhön a Nied Curcio (viz výše).

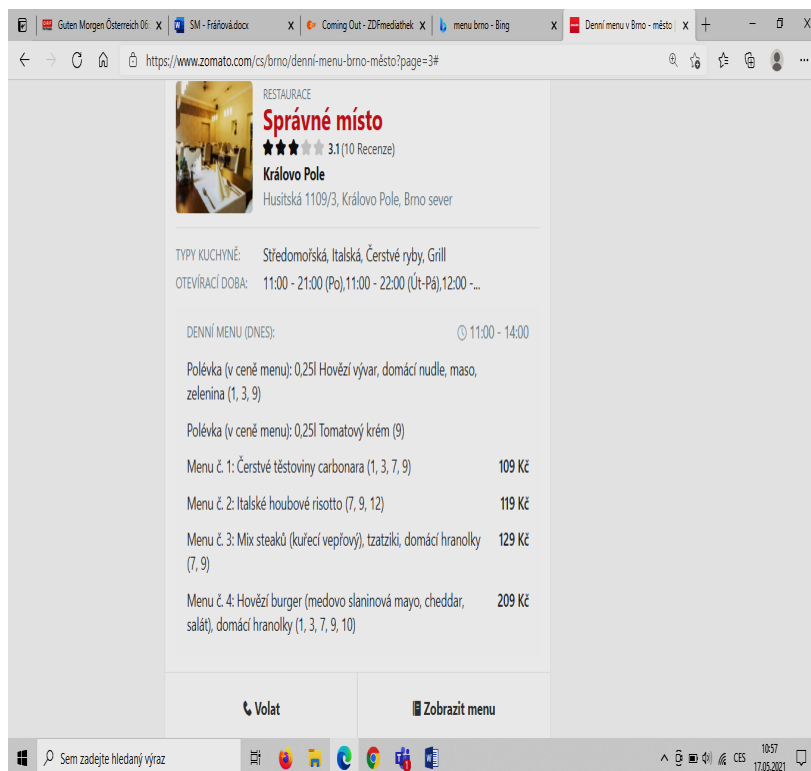
Jazyková úroveň	A1
Cíl	Žák zprostředkuje česky mluvícím osobám hlavní informace týkající se cen, otevírací doby a místa konání z německy psané webové stránky veřejné instituce.
Organizační forma / Role	práce ve trojicích: 1) mediátor, 2) česky mluvící rodič, 3) česky mluvící sourozenec
Směr mediace	NJ > ČJ
Forma mediace	písemná > ústní
Řečové dovednosti	čtení > mluvení
Řečový akt	shrnutí klíčových informací
Zadání úkolu	Chystáte se s rodinou na výlet do Vídně a při hledání na internetu narazíte na web muzea, které vás zaujme. Zjistí otevírací dobu muzea, ceny vstupného pro dospělé i děti/studenty a tyto informace zprostředkuj (česky) svému rodiči/sourozenci.
Texty	informační text z internetu > shrnutí
Slovní zásoba	čísla, dny v týdnu, ceny
Gramatika	předložky <i>von – bis</i>
Interkulturalita	otevírací doba a ceny ve Vídni a v ČR
Přípravné aktivity	warm up (cestování), dny v týdnu, čtení (verbalizace) časových údajů z brožurek/letáků s předložkami <i>von – bis</i>
Navazující aktivity	vyhledání muzea či jiné kulturní památky v místě bydliště (v ČR) a zprostředkování obdobných informací německy (opačný směr mediace)
Materiály, pomůcky	- obrázek (screenshot) webové stránky Muzea iluzí - mapa Vídně, popř. tablet či chytrý telefon pro přímé vyhledání

Aby si všichni žáci mohli vyzkoušet roli mediátora, je vhodné každému z nich poskytnout samostatný výchozí textový materiál (je tedy vhodné do skupiny připravit nabídku tří muzeí či jiných kulturních památek). Webové stránky tohoto typu zpravidla nabízejí řadu dalších textů, a díky tomu můžeme úlohu snadno adaptovat i pro pokročilejší jazykové úrovně (např. mediátor zjistí a zprostředkuje informace ohledně skupinových vstupenek, přečte a shrne ostatním popis jednotlivých atrakcí apod.). Podobné aktivity přirozeně obsahují podněty pro interkulturní učení či zprostředkování reálií cílové země, které lze tematizovat v rámci navazujících cvičení.

4.2 S polévkou nebo bez?

Situace, kdy přijedou ze zahraničí hosté, kteří nemluví česky, a my jim v restauraci nad jídelním lístkem pomáháme s objednáváním jídla, je snad nejčastější příležitostí, kdy si můžeme vyzkoušet roli mediátora. Opět lze úlohu libovolně variovat pro různé jazykové úrovně podle toho, jaký výchozí text zvolíme (od nabídky malého bistra přes denní menu tradiční restaurace až po kulinářské speciality úzce profilovaného podniku), ale především podle toho, jaké výstupy budeme od žáků očekávat. Stále však platí, že nepožadujeme doslovný překlad kompletního jídelníčku, ale souhrnné zprostředkování relevantních informací. S ohledem na jazykovou úroveň A2, pro niž je ukázka koncipována, byla jako optimální výchozí text zvolena nabídka denního menu. Obdobně jako u předchozí úlohy postačí screenshot webové stránky konkrétní restaurace.

Obr. 5 Nabídka denního menu restaurace **Správné místo** (<https://www.zomato.com/cs/brno>)

Zvolený text skýtá více možností, jak s ním ve výuce cizího jazyka pracovat. Navrhujeme práci ve skupinách po třech (mediátor a dva německy mluvící hosté). Další metodické pokyny jsou uvedeny v šabloně.

Jazyková úroveň	A2
Cíl	Žák zprostředkuje německy mluvícím osobám vybrané informace z jídelní nabídky, popř. doporučí konkrétní pokrm.
Organizační forma / Role	práce ve trojicích: 1) mediátor, 2) německy mluvící host, 3) německy mluvící host
Směr mediace	ČJ > NJ
Forma mediace	písemná > ústní
Řečové dovednosti	čtení > mluvení
Řečový akt	shrnutí, popř. parafrázování vybraných informací
Zadání úkolu	Tvoji rodiče pozvali známé z Drážďan, kteří cestují po ČR a právě tráví pár dní v Brně, na společný oběd. Vezmete je do své oblíbené restaurace a první, na co se hosté ptají, je denní menu. Protože je pouze v češtině, a tví rodiče nemluví německy, požádají tě o pomoc při výběru. Zeptej se hostů, jaký typ stravy preferují (maso, vegetariánskou stravu, menu s polévkou či bez atp.) a podle toho jim informace odpovídajících pokrmů zprostředkuj.
Texty	jídelní lístek (denní menu) > rozhovor
Slovní zásoba	téma: jídlo, ceny, sloveso „mögen“
Řečové prostředky	<i>Ich mag... Ich mag nicht/keine... Was mögen Sie? Mögen Sie vielleicht...?</i>
Gramatika	věta oznamovací, věta tázací, přítomný čas, členský a větný zápor, předložky <i>mit/ohne</i>
Interkulturalita / Kontrastivita	pokrmý či kombinace typické pro ČR, popř. porovnání jejich názvů v češtině a němčině (např. rozdílné výrazy pro <i>těstoviny</i> v češtině a němčině, společné znaky u internacionálních výrazů <i>burger, steak</i> aj.)
Přípravné aktivity	asociogram „V restauraci“, aktivace slovní zásoby k tématu „Jídlo a pití“, opakování předložek <i>mit/ohne</i>
Navazující aktivity	sehrání opačné situace s nabídkou denního menu v Drážďanech (www.tripadvisor.de – Restaurants – Dresden), popř. navazujícího rozhovoru s číšníkem
Materiály, pomůcky	obrázek (screenshot) aktuálního denního menu libovolné restaurace v ČR, popř. tablet či chytrý telefon pro přímé vyhledání

Alternativou pro vyšší jazykové úrovně je dát žákům k dispozici více nabídek z různých (českých) restaurací. Jejich cílem pak ve skupinkách je vzájemně si obsah nabídek zprostředkovat a najít shodu ve výběru restaurace. V tom případě na mediační část navazuje diskuse, v níž se mohou realizovat další řečové akty (vyjádření přání, zdůvodnění vlastní volby, argumentace či reakce na argumenty druhých).

4.3 Proč se Google jmenuje Google?

Těžištěm další mediační aktivity je text „Warum heißt Google Google?“ z knihy *Erklär' s mir, als wäre ich 5* autorky Petry Cnyrimové. Jak název napovídá, záměrem autorky bylo

předat informace o běžných jevech z každodenního života čtenářům tak, aby pochopili jejich podstatu. Jedná se tedy o zjednodušenou literaturu faktu, která je svou obtížností vhodná pro výuku němčiny již od B-úrovni.

Obr. 6 Text kapitoly „Warum heißt Google Google?“ z knihy *Erklär's mir, als wäre ich 5*.³

Warum heißt Google Google?

[...] Google ist eine der beliebtesten Suchmaschinen weltweit, sie wird täglich von mehreren Millionen Usern (Nutzern) benutzt – dennoch wissen viele der Nutzer nicht, warum Google eigentlich Google heißt.

1938 bat der Mathematiker Edward Kasner seinen Neffen, einen Namen für eine Zahl zu finden, die aus einer 1 und hundert Nullen besteht. Der kleine Junge entschied sich für „Googol“. Die Google-Begründer Larry Page und Sean Anderson waren einige Jahre später der Meinung, dass diese Bezeichnung genau die richtige für ihre neu entwickelte Suchmaschine sei. Die unvorstellbar hohe Zahl spiegelte für sie perfekt die unglaubliche Menge an Daten wider, die sich im Internet befinden. Das Google aber nun Google heißt und nicht Googol, liegt an einem Schreibfehler, der Sean Anderson unterlaufen war, als er den Begriff im Internet eingab. Die beiden Gründer wollten eigentlich nur wissen, ob zu dem Namen Googol noch eine Domain frei war. Als sie das Wort falsch als Google eingaben, stellten sie fest, dass dieser Name noch frei war und außerdem besser klang als Googol. Kurzerhand sicherten sich die beiden Amerikaner den Namen und gründeten mit ihm eine der beliebtesten Suchmaschinen der Welt, die inzwischen bereits ihren 20. Geburtstag feiern konnte.

Navržená aktivita může být použita pro žáky/studenty s jazykovou úrovní B1 i B2, přičemž rozdíl bude patrný v rozsahu porozumění textu a následně v délce a přesnosti shrnutí. Žáci/studenti jsou motivováni k tomu, aby se snažili v textu hledat hlavní myšlenku, nikoliv ho analyzovat slovo od slova. Bližší popis aktivity následuje:

Jazyková úroveň	B1/B2
	Žák/Student dokáže česky shrnout hlavní myšlenku německy psaného literárního textu.
Organizační forma	samostatná práce
Směr mediace	NJ > ČJ
Forma mediace	písemná > písemná
Řečové dovednosti	čtení > psaní
Řečový akt	shrnutí klíčových informací

3 Cnyrim, Petra (2018): *Erklär's mir, als wäre ich 5*. München: riva Verlag.

Zadání úkolu	V hodině němčiny jste četli text „Warum heißt Google Google?“ z knihy <i>Erklär's mir, als wäre ich 5</i> autorky Petry Cnyrimové. Když si po škole chatuješ s kamarádem/kamarádkou a přijde řeč na „google“, rozhodneš se mu/jí příběh o vzniku tohoto vyhledávače stručně (česky) shrnout.
Texty	krátký literární text > shrnutí
Slovní zásoba	slovesa k tématu historie firmy (<i>entwickeln, sichern, gründen</i>)
Gramatika	préteritum (recepce), perfektum (produkce)
Interkulturalita / Kontrastivita	transkulturní pojetí tématu „Google“ (internetový vyhledávač používaný na celém světě); kontrastivní pojetí slov příbuzných: <i>googeln (ergoogeln)/ googlit (vygooglit)</i> , popř. spojení <i>mit Google suchen/hledat na googlu</i> aj.
Přípravné aktivity	myšlenková mapa k heslu „Internet“ nebo „Hledání na internetu“, minulý čas, strategie porozumění čtenému textu a strategie redukce a zjednodušení textu.
Navazující aktivity	využití dalších textů z knihy <i>Erklär's mir, als wäre ich 5</i> pro: 1) ústní zprostředkování do češtiny, 2) kontrastivní pojetí písemného a ústního shrnutí, 3) shrnutí hlavní myšlenky textu v němčině
Materiály, pomůcky	text z knihy <i>Erklär's mir, als wäre ich 5</i> autorky Petry Cnyrimové (170-171)

Napsat shrnutí textu patří k tradičním cvičením ve výuce cizích jazyků, nicméně pokud zadání neobsahuje reálný kontext ani adresáta, pro něž mají žáci obsah textu shrnout, budou plnit zadaný úkol, aniž by si konkrétní situaci představili a pochopili smysl cvičení. Popsaná mediační úloha je zasazena do běžného kontextu každodenního života s reálným adresátem, a to ji (spolu s dalšími aspekty) od běžných úloh odlišuje.

4.4 Tržiště

Máme-li k dispozici zdroj s více texty k jednomu tématu, jaký mj. představuje kniha Petry Cnyrimové *Erklär's mir, als wäre ich 5* (viz 4.3)⁴, je velmi efektivní a u žáků napříč jazykovými úrovněmi oblíbené pracovat s texty formou „Tržiště“. Žáci obdrží různé texty (postačí mít tři až čtyři v závislosti na velikosti a pokročilosti cílové skupiny), každý si zpracuje svůj a poté se „potkávají na tržišti“ (pohybují se po třídě) a ve dvojicích si navzájem sdělují, o čem se dočetli. Získané informace si heslovitě zapisují do připraveného archu a při dalším „setkání na tržišti“ (změně partnera) referují o tématu, které si příslušný partner sám zvolil. Žáci tedy neopakují stále jen výklad svého původního textu, ale předávají na vyžádání i jiné informace, které se doslechli a zaznamenali. Prostřednictvím této interaktivní mediační hry si žáci procvičí všechny řečové dovednosti a vyzkouší si jak ústní mediaci (v interakci směrem ke spolužákům), tak její písemnou podobu (v interakci směrem k sobě při zapisování poznámek).

4 Kromě kapitoly „Warum heißt Google Google?“, z níž vychází mediační úloha 4.3, v knize najdeme další vhodné texty jako např. „Warum soll man auf der linken Seite schlafen?“, „Warum ist der Himmel blau?“, „Warum streckt man sich morgens nach dem Aufwachen?“, „Welche Tricks gibt es, um das Gehirn fit zu halten?“ aj.

Hru můžeme ozvláštnit tím, že nadefinujeme směry mediace: první kolo předání informace proběhne v němčině (intringvální mediace NJ-NJ) a další kolo už v češtině (interlingvální mediace NJ-ČJ).

Po skončení hry je vhodné navázat reflexí a nechat žáky sdílet, co během hry považovali za nejobtížnější/nejsnazší, proč to tak vnímali a jaké strategie během jednotlivých kroků volili (když něčemu při čtení či poslechu nerozuměli, když nemohli najít vhodný výraz při mluvení či psaní atp.). Své postřehy mohou žáci zaznamenávat na poster, který poslouží nejen jako podpora jazykového povědomí (*language awareness*) po skončení hry, ale i pro připomenutí před začátkem nové hry.

5. Zdroje inspirace

Vzhledem k tomu, že je v České republice téma mediace teprve u zrodu, je třeba inspiraci hledat v zahraničních materiálech, především pak v učebnicích pro románské jazyky, jako je *Hand- und Übungsbuch zur Sprachmittlung Italienisch-Deutsch* autorek Katelhön a Nied Curcio, *Sprachmittlung Italienisch* autorského kolektivu Schöpp, Katelhön a Nied Curcio, *Sprachmittlung Französisch* od F. Schöppe, *Sprachmittlung im Spanischunterricht* autorů Eckeberg, Rogge, Krogmeier a Kneiβler aj. V Německu je mediace již pevnou součástí kurikulí pro výuku prvního cizího jazyka včetně závěrečné zkoušky (KMK 2004; KMK 2012) a není obtížné najít podněty pro mediaci z/do angličtiny či francouzštiny a španělštiny v tištěných učebních materiálech (např. *Sprachmittlung Deutsch-Englisch, Englisch-Deutsch* autorů Theis a Werkmann) i na internetu, kde jsou kromě jiného k dispozici sbírky vzorových úloh pro maturitní zkoušku v jednotlivých spolkových zemích⁵.

Koncept mediace vychází z komunikačních situací každodenního života a využívá autentický jazykový materiál, který nás obklopuje. Zde se nabízí propojit mediaci s konceptem Jazykových krajin (*linguistic landscapes*), jehož těžištěm jsou rovněž autentické texty (jazyková vyjádření) nacházející se ve veřejném prostoru, ať už jsou to nápisy, informační tabule, plakáty, pamětní desky aj. a podobně jako mediace akcentuje rozvoj plurilingvistické a plurikulturní kompetence ve výuce cizích jazyků (více viz Janíková/Marečková, 2021).

Závěr

Předložený příspěvek je třetím v tematické řadě o mediaci (*Ne*)*Ztraceno v překladu* a věnuje se přípravě mediačních úloh. Stejně jako samotná mediace, tak i příprava mediačních aktivit do výuky cizích jazyků vyžaduje komplexní přístup, a proto bylo cílem autorky nabídnout vyučujícím (nejen němčině) přehledný, odborný „manuál“, s nímž bu-

5 Institut für Qualitätsentwicklung im Bildungswesen: *Abituraufgaben, Aufgabensammlung Englisch, Kompetenzbereich Sprachmittlung*: <https://www.iqb.hu-berlin.de/abitur/sammlung/englisch>
Niedersächsisches Kultusministerium: *Musteraufgaben für das Fach Englisch „Sprachmittlung“ zur Vorbereitung auf die länderübergreifende Abiturprüfung*: https://www.nibis.de/uploads/1gohrgs/za2017/EN_SM_Muster-aufgaben.pdf
Hamburger Bildungsserver, Behörde für Schule und Berufsbildung: *Musteraufgaben Englisch*: <https://www.ham-burg.de/mueng/>

dou schopni samostatně a efektivně aktivity navrhovat. K tomuto účelu byly představeny principy, které je žádoucí při koncepci mediačních úloh vzít v úvahu, a také metodická šablona pro usnadnění a přehlednění písemné přípravy úloh. Součástí příspěvku jsou praktické tipy do výuky němčiny jako cizího jazyka, jež jsou metodicky popsány v češtině, aby mohly být snadno adaptovány i pro výuku jiných cizích jazyků.

Mediace je v současné době aktivně diskutovaným tématem v mnoha zemích Evropy, nicméně v učebnicích pro výuku cizích jazyků v České republice se cílená mediační cvičení objevují prozatím pouze ojediněle. Tento příspěvek přináší metodickou podporu učitelům a didaktikům cizích jazyků, aby měli možnost si sami vhodné učební materiály pro mediaci vytvořit a jejich prostřednictvím mediaci jakožto novou, klíčovou kompetenci u svých žáků rozvíjet.

Zusammenfassung

(Not) Lost in Translation: Mediationsaufgaben im Fremdsprachenunterricht und ihre Vorbereitung

Der vorliegende Beitrag ist bereits der dritte im Rahmen der thematischen Reihe (*Not*) *Lost in Translation* und fokussiert auf die Mediationsaufgaben im Fremdsprachenunterricht und ihre Vorbereitung. Zunächst wird eine Typologie der Mediationsaktivitäten vorgestellt, und dann werden Prinzipien beschrieben, die bei der Erstellung von Mediationsaufgaben zu berücksichtigen sind. An Beispielen für unterschiedliche Kompetenzniveaus wird illustriert, wie sich diese Prinzipien praktisch umsetzen lassen. Abschließend werden Tipps zu inspirierender Sekundärliteratur sowie zu Internetquellen gegeben, um Fremdsprachenlehrer/innen bei der Kreation von eigenen Aufgaben für ihre Lernenden zu unterstützen.

Literatura

Council of Europe. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. [cit. 25. 5. 2021] Dostupný z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky> .

Council of Europe. *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen*. Begleitband. Překlad Jürgen Quetz a Rudi Camerer. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen, 2020.

Council of Europe. *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen*. Begleitband. Překlad Jürgen Quetz a Rudi Camerer. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen, 2020. [cit. 10. 5. 2021] Dostupný z: <https://www.klett-sprachen.de/ger-begleitband-downloads/c-3339> .

FRANKE, Manuela; REIMANN, Daniel. AG8: Sprachmittlung in der Diskussion. In: FÄCKE, Christiane, ROST-ROTH, Martina, THALER, Engelbert (eds.). *Sprachenausbildung – Sprachen bilden aus – Bildung aus Sprachen. Dokumentation zu 25. Kongress für Fremdsprachendidaktik der Deutschen Gesellschaft für Fremdsprachenforschung (DGFF)*. Augsburg, 25.-28. September 2013. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren, 2014, s. 303-305.

- GLABONIAT, Manuela, MÜLLER, Martin, RUSCH, Paul, SCHMITZ, Helen, WERTEN-SCHLAG, Lukas. *Profile deutsch A1-C2*. München: Klett, Langenscheidt, 2005.
- JANÍKOVÁ, Věra, MAREČKOVÁ Pavla. Förderung der plurilingualen und plurikulturellen Kompetenz im DaF-Unterricht: Mediation und Linguistic Landscapes. In: LACHOUT, Martin, BOHUŠOVÁ, Zuzana. *Deutsch als Fremdsprache aktiv und attraktiv im Studium, Lehre und Forschung*. Hamburg: Kovač-Verlag (v tisku), 2021.
- KATELHÖN, Peggy, NIED CURCIO, Martina. *Hand- und Übungsbuch zur Sprachmittlung Italienisch-Deutsch*. Berlin: Frank & Timme, 2012.
- KATELHÖN, Peggy. *Sprachmittlung als neue Kompetenz im DaF-Unterricht*. Workshop s ppt-prezentací, 20.5.2019, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2019.
- Kultusministerkonferenz. *Bildungsstandards für die erste Fremdsprache (Englisch/Französisch) für den Mittleren Schulabschluss*. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 4.12.2003, 2004. [cit. 20. 5. 2021] Dostupné z: https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2003/2003_12_04-BE-erste-Fremdsprache.pdf.
- Kultusministerkonferenz. *Bildungsstandards für die fortgeführte Fremdsprache (Englisch/Französisch) für die Allgemeine Hochschulreife*. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 18.10.2012, 2012. [cit. 20. 5. 2021] Dostupné z: https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2012/2012_10_18-Bildungsstandards-Fortgef-FS-Abi.pdf.
- MAREČKOVÁ, Pavla. (Ne)ztraceno v překladu: Mediaci jako nová kompetence ve výuce cizích jazyků. In: *Cizí jazyky*. Praha: Univerzita Karlova, 2019, roč. 63, č. 3, s. 3-13.
- MAREČKOVÁ, Pavla. (Ne)ztraceno v překladu: Nové pojetí mediace v Dodatku k SERRJ. In: *Cizí jazyky*. Praha: Univerzita Karlova, 2021a, roč. 64, č. 3, s. 3-16.
- MAREČKOVÁ, Pavla. Sprachmittlung als Hochschulkurs im Lehramtsstudium – Ergebnisse eines Fokusinterviews mit Studierenden. In: KATELHÖN, Peggy, MAREČKOVÁ, Pavla (eds.). *Sprachmittlung im schulischen und universitären Kontext*. Berlin: Frank und Timme (příprava k tisku, předpokládaný termín vydání – podzim 2021), 2021b.
- NIED CURCIO, Martina, KATELHÖN, Peggy. *Sprachmittlung und Mediation für DaF und DaZ*. Berlin: Frank & Timme, 2020.
- PFEIFFER, A. Was ist eine sinnvolle Sprachmittlungsaufgabe? Ein Instrument zur Evaluation und Erstellung von Aufgaben für den Fremdsprachenunterricht. In: REIMANN, Daniel, RÖSSLER, Andrea (eds.). *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht*. Tübingen: Narr, 2013, s. 44–64.
- REIMANN, Daniel. *Sprachmittlung*. Tübingen: Narr, 2016.
- RÖSSLER, Andrea. Die sechste Fertigkeit? Zum didaktischen Potenzial von Sprachmittlungsaufgaben im Französischunterricht. In: *Zeitschrift für Romanische Sprachen und ihre Didaktik* 2. Heft 1, 2008, s. 53-77.
- SCHÖPP, Frank, KATELHÖN, Peggy, NIED CURCIO, Martina. *Sprachmittlung Italienisch. 33 Aufgaben A1-B1*. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen 2013.

JAZYK

DYNAMIKA LEXIKA CIZÍHO PŮVODU V SOUČASNÉ ČEŠTINĚ

Sémantická adaptace lexikálních výpůjček německé provenience

Dalibor Zeman, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Abstract

The Dynamics of the Borrowed Vocabulary of Modern Czech

Due to the longstanding coexistence of both the Czech and German/Austrian ethnics, lots of German/Austrian loan-words became domesticated in the Czech. A significant language contact area in Central Europe is the contact area which is based on the former centre of the Austro-Hungarian Empire. From this contact area, a remarkable territory emerged in Vienna that was particularly affected by the influence of Czech on German. The Czech and German languages have existed side by side in the Czech lands for centuries. Although there has been a high degree of inter-racial mixing at various stages in history, there was never any real harm done to the essence of either of the two languages. A fascinating aspect is the parallel changes in pronunciation in both languages, for example, in vowel sounds and diphthongs. Today it is generally accepted that, to make these sound changes, both languages had to develop similar internal expectations and that these developed in parallel. This article is a continuation of our previous paper which deals with German-Czech language contact in Central Europe (Zeman 2020a, 2020b).

Keywords: German-Czech language contact, German vocabulary, borrowings from German into Czech, sociolinguistics

Úvod

V tomto příspěvku se zaměřím na sémantickou adaptaci německých přejímek v lexiku východomoravské variety. V hlavních rysech nastíním problematiku sémantické adaptace lexémů německého původu s tím, že důraz bude kladen na adaptační mechanismy. Z výsledků šetření vyplynula variabilita sémantické adaptace, pro kterou je charakteristická skutečnost, že řada slov je do přejímacího jazyka, tedy východomoravské variety, přejímána ve stejném významu, jaký má v němčině. Často však lze ve významech přejímek pozorovat ve srovnání s jejich původními významy v němčině jisté odlišnosti, které jsou důsledkem sémantického posunu. To znamená, že význam přejatého slova není zcela identický s jeho původním německým významem. Cílem příspěvku je demonstrovat na několika excerpovaných dokladech tyto sémantické změny s tím, že půjde mj. i o rozšíření a zúžení významu.

Shromážděné jazykové doklady jako referenční zdroj byly excerpovány zejména z regionálního tisku.¹ Za účelem přesného popisu lexikálních dat byly pořízeny neformální nahrávky, které dokumentují projevy 10 mluvčích. Pro vytvoření orálního korpusu byla dána přednost specifickému spektru témat, neboť při náhodnosti témat by korpus nedokázal zajistit dostatečné množství dokladů. Jelikož šlo v některých případech o specifické výrazy pro jmenovanou oblast, ale i o výrazy, které se vyskytují ve více oblastech, bylo nutno realizovat principy výběru témat. Do vzorku asi 550 lemmat byly zařazeny i výrazy substandardní.

Na základě analýzy lexikálních dokladů lze již úvodem vyjít ze skutečnosti, že společné jevy ve slovní zásobě kontaktních jazyků, dále v oblasti syntaxe a frazeologie, jsou důležitým ukazatelem intenzity jazykového a kulturního kontaktu. Pokud je tato intenzita vysoká, můžeme to pojímat i jako indicii toho, že s největší pravděpodobností bude možno u těchto kontaktních jazyků zaznamenat i společné areálovětypologické rysy (srov. Newerkla 2007, 2009, 2011, 2015; Zeman 2018, 2020a, 2020b). V tomto příspěvku se bude jednat o slova, která lze doložit v nestejném zastoupení i v jiných středoevropských jazycích. Je tedy zřejmé, že areálové konvergenční procesy zejména mezi rakouskou varietou a češtinou, jež byly patrné v době habsburské monarchie, se částečně uplatňují ještě v dnešní rakouské němčině a ve východomoravské varietě, i když ne v takovém rozsahu.

Příspěvek vznikl jako příprava na zpracování obsáhlejšího materiálu se záměrem analyzovat některá autosémantika německého původu v několika slovanských jazycích a v němčině. Lingvistický projekt se zaměří na sémantickou analýzu významů daných slov a podrobí komparaci směry, kterými se vývoj ubíral. Projekt bude sledovat po časové ose sémantické vztahy a významové struktury polysémních lexémů modelového jazyka v jazyce replikujícím s cílem zjistit, zdali bude možné z výsledků výzkumu abstrahovat pravidelnější vzorce. Aby bylo možné určit stáří a geografický původ přejímek, budou v rámci teoretického ukotvení problematiky načrtnuta vývojová stádia němčiny a hláskových změn, které v té době nastaly, a také rozložení německých a českých dialektů s ohledem na kontaktní zóny daných jazyků.

Dynamické tendence v lexiku a definice pojmů

Problematika lexikálních výpůjček a proces internacionalizace jsou velmi výrazné a dominantní tendence rozvoje slovní zásoby nejen českého jazyka, ale i ostatních slovanských

1 Informační základna lexikálních dokladů sestavená za účelem lingvistické analýzy vznikla na základě rozboru několika regionálních deníků a časopisů: *Krajem svatého Antonínka – Časopis Ostrožska a Horňácko* [Durch die Gegend des hl. Antonius – Regionalzeitschrift von Uherský Ostroh und Horňácko] (Uherský Ostroh), *Týdeník Naše Slovácko* [Wochenzeitung Unsere mährische Slowakei] (Hodonín), *Hodonínský Deník – Slovácko* [Tageszeitung Hodonín – mährische Slowakei] (Hodonín), *Slovácký Deník – Slovácké noviny* [Tageszeitung mährische Slowakei – Mährisch-slowakische Zeitung] (Uherské Hradiště), *Dobry den s kurýrem – zprávy ze Slovácka* [Guten Tag mit dem Kurier – Nachrichten aus der mährische Slowakei] (Uherské Hradiště), *Malovaný kraj – národopisný a vlastivědný časopis Slovácka* [Ethnographische und heimatkundliche Zeitschrift der mährischen Slowakei] (Břeclav).

a germánských jazyků. Sledování nové slovní zásoby se jeví jako velmi potřebné zejména z konfrontačního pohledu, neboť studium dynamických tendencí v lexiku přispívá k širšímu poznání procesů v jazycích a rozšiřuje poznatky o současném jazykovém kontaktu geneticky blízkých jazyků.

Při vymezení termínu *internacionalismus* se v lingvistice vychází z různých hledisek. Z hlediska slovní zásoby se jedná o mezinárodní jazykový prvek, jenž se vyznačuje formálně a sémanticky blízkými ekvivalenty ve více jazycích s tím, že důležitým znakem je nejen významová shoda lexémů, ale i stylistická blízkost a konvergentní komunikační platnost (engl. *business*, dt. *Business*, tschech. *byznys*, slowak. *biznis*, poln. *biznes*; engl. *jogging*, dt. *Jogging*, tschech. *jogging*, slowak. *jogging*, poln. *jogging*; engl. *briefing*, dt. *Briefing*, tschech. *brífink/briefing*, slowak. *brífing*, poln. *briefing* etc.). Zatímco internacionalismus je tedy vnímán jako mezinárodní prvek různého stupně složitosti, termín *výpůjčka* (engl. loanword, dt. Lehnwort, resp. tschech. přejímka) bývá charakterizován jako určitý reflex kulturního kontaktu. Při jazykovém kontaktu dochází k replikám jazykového materiálu nebo jazykových vzorů modelového (výchozího) jazyka v jazyce replikujícím (cílovém), do jehož systému je přejetý materiál adaptován (österr. *Beis[el]* [b-/p-] als Diminutiv zu jid. *bajis* [Haus] = dürftiges Gasthaus der schlechtesten Art, Kneipe, hebr. *bajit*, *bēt*, tschech. *pajzl*; österr. bzw. bair.-österr. *Büchel* = [dickes Buch], tschech. *bichle*; österr. regional *Faschier* = [Hackbraten, faschierter Braten] bzw. *faschieren*, tschech. *fašírka*, *fašírovat*; bair.-österr. *Kraxel[n]* = [tragbarer Werkzeugkasten aus Holz, dial. expr. alte abgenutzte Maschine, altes Möbel etc.], tschech. ob. pej. *kraksna* etc.).

Vídeňský bohemista Stefan Michael Newerkla (2011, s. 17) se domnívá, že exaktní vymezení či rozlišení termínů, respektive striktní hranice v rámci definice pojmů *Fremdwort* (cizí slovo) versus *Lehnwort* (slovo přejeté, výpůjčka) není možná. V tomto ohledu vytyčuje jistou specifičnost adaptace a integrace slov do jazykového systému češtiny a odmítá klasifikaci výpůjček zakladatele amerického strukturalismu Leonarda Bloomfielda na *pravé výpůjčky* (echtes Lehnwort), *napůl cizí slovo*, *napůl výpůjčka* (halb Fremdwort, halb Lehnwort) a na *cizí slovo* (Fremdwort). Každá lexikální výpůjčka zaujímala na začátku procesu integrace postavení cizího slova. Proto se u lexikálních výpůjček věnuje pozornost i jejich výslovnostní, ortografické a morfosyntaktické adaptaci. Newerkla považuje tuto klasifikaci za statickou a předkládá své pojetí dynamické, a popisuje proto tzv. postupnou asimilaci či integraci cizosti v jazyce replikujícím:

„Betrachtet man Bloomfields statisches Stufenmodell jedoch genauer und überprüft es an der sprachlichen Situation im Tschechischen und Slowakischen, wird alsbald die Unzulänglichkeit seiner Beschreibung offenkundig. So erfüllen Lexeme wie etwa č. slk. *džem* „Konfitüre, Marmelade“, č. *svetr*, slk. *sveter* „Sweater“, č. slk. *vikend* „Wochenende“ zwar seine Kriterien für echte Lehnwörter, doch bleiben diese Lexeme im Bewusstsein der Sprecher dieser Sprachen (in unterschiedlichem Ausmaß, aber doch) fremd. Nicht zu Unrecht sind sie aus diesem Grund auch in den tschechischen und slowakischen Fremdwörterbüchern angeführt [...]. Aber sollte sich nicht ein Lehnwort zumindest nach Brockhaus (1999) auch dadurch von einem Fremdwort unterscheiden, dass die fremde Herkunft des Lehnworts dem Normalsprecher nicht mehr bekannt ist? Wir erkennen also, dass solche Erklärungsmuster für die Klassifikation von Entlehnungen zu kurz greifen“ (Newerkla 2011, s. 18).

Jak argumentuje také Marek Nekula (2017), přesné rozlišení termínů *Fremdwort* (cizí slovo) versus *Lehnwort* (slovo přejaté, výpůjčka) se ovšem z pohledu teorie někdy jeví jako problematické. Přes tuto nejednoznačnost tak rozhoduje spíše vědomí cizosti a tím spíše pohled sociolingvistický než formální přístup. Domnívám se, že i zcela adaptované přejímky si mohou ponechávat v cílovém jazyce svá stylistická, sociální a kontextuální specifika, která mají za následek použití lexikálních jednotek v určitém jazykovém kontextu či varietě.

Konvergence v sémantickém spektru lexikálních evropeismů podle Oskara Reichmanna

Německý germanista Oskar Reichmann vyslovuje dosti podstatnou tezi o existenci sémantických evropeismů (Europäismenthese) a upozorňuje na konvergentní sémantické vztahy a významové struktury polysémních lexémů evropských jazyků. Reichmann (1993) zde vychází z existence lexikálně-sémantických evropeismů a uvádí, že existence a jistá sounáležitost evropských jazyků je nepochybně integrální součástí Evropy, o čemž svědčí řada společných sémantických vzorců.² Věnuje se výkladu historického pozadí přejímání těchto struktur, které implikují významové podobnosti polysémních lexémů:

„Die Existenz ähnlicher semasiologischer Ferder in den Einzelsprachen einer kulturgeschichtlich bedingten Sprachgruppe setzt interlingual ähnliche Beziehungen zwischen den Einzelbedeutungen der Felder voraus; detaillierter ausgedrückt: Es werden ähnliche lexikalische Tropen, darunter vor allem Metonymien und Metaphern, ähnliche Generalisierungen und (z. B. fachsprachliche) Spezialisierungen, auch ähnliche Wertungen vorausgesetzt. Man könnte, sicher übertrieben, von einer europäischen Assoziations- und Bildgemeinschaft sprechen“ (Reichmann 1993, s.35).

Martin Sandhop (2003) ve své monografické studii navazuje na tezi O. Reichmanna a ilustruje na příkladu češtiny, němčiny, angličtiny a francouzštiny nápadné podobnosti v oblasti sémantických vztahů a významových struktur polysémních lexémů. Sandhop popisuje osobitost a existenci metaforických a metonymických vyjádření, která spočívají mj. v uplatnění konvergentních vzorců metaforického a metonymického myšlení pro zpracování skutečností a pojmenování. Pro ilustraci uveďme několik příkladů, které pocházejí z prací M. Sandhopa (2003, s. 128) a D. Zemana (2010, s. 274ff):

2 Srov. také přednášku emer. Prof. Dr. Oskara Reichmanna z Ústavu germanistiky Univerzity Ruprechta-Karla v Heidelbergu na téma *Semantische Gemeinsamkeiten im Wortschatz europäischer Sprachen* (Sémantické paralely v lexiku evropských jazyků), která se konala dne 14. listopadu 2012 na Katedře germanistiky PedF UK v Praze.

Kamm

DEUTSCH	TSCHECHISCH	ENGLISCH	FRANZÖSISCH
Kamm (germ. *kamba- m., ahd. <i>kamb</i> , mhd. <i>kambe</i> , <i>kamme</i> m./f.)	hřeben	comb (crest)	peigne (crête)
„gezahntes Gerät zum Kämmen der Haare“ <i>ein Kamm aus Horn</i>	<i>česat vlasy</i> <i>hřebenem</i>	<i>comb</i>	<i>peigne de poche</i>
„gezackter Auswuchs auf dem Kopf von Hühnervögeln“ <i>Hahnenkamm</i>	<i>kohoutí hřeben</i>	<i>comb of a cock</i> (Federhaube bei Vögeln und bei Reptilien <i>crest</i>)	<i>crête d'un coq</i> (auch Reptilien)
„Nackenstück bei Schlachtvieh“ <i>ein Stück vom Kamm, bitte!</i>	<i>hřeben lopatky</i>	<i>crest</i> (nur bei Pferden)	(hierfür <i>collier</i>)
„Berggrücken“ <i>auf dem Kamm entlanggehen</i>	<i>horský hřeben</i>	<i>mountain crest</i>	<i>crête d'une montagne;</i> <i>chemin de crête</i>
„oberer Teil einer Welle, auch eines Deichs, eines Daches“ <i>auf dem Wellenkamm reiten</i>	<i>hřeben vln</i>	<i>the crest of a wave</i>	<i>crête d'une vague, d'un toit</i>
„(Textilind.) Teil einer Kämmaschine“	<i>hřeben sčesávací</i>	<i>comb</i>	<i>peigne</i>

Podobně argumentuje průkopník myšlenky existence středoevropského jazykového svazu Emil Skála (1992, 2000), jenž se ve svém rozsáhlém díle věnuje dějinám česko-německého bilingvismu a česko-německých jazykových kontaktů. Analyzuje mj. některé podobnosti nejen v historickém vývoji fonologických systémů, ale také upozorňuje na sémantické konvergence mezi němčinou a češtinou v oblasti pohybových sloves.

Sémantická adaptace

Vedle fonetické, morfologické, syntaktické a pravopisné adaptace slov dochází také k adaptaci sémantické. V rámci stabilizace významu je řada výpůjček z modelového do replikujícího jazyka přejímána ve stejném významu. Často jde o přejímky se zcela novým obsahem, jenž označuje nové věci, předměty či skutečnosti. Pro počáteční fázi přejímání je charakteristická původní pravopisná a gramatická podoba slova. Další fáze se vyznačuje tím, že slovo ztrácí vnější znaky cizosti a začíná se v průběhu přítomnosti v české varietě integrovat jako prvek přejímacího jazyka. Newerkla (2011, s. 70) hovoří o postintegrativním vývoji přejímek (postintegrative Entwicklung der Lehnwörter):

„[...] betrifft die sprachliche Entwicklung von Lehnwörtern nach ihrer Einbürgerung im Wortschatz der Zielsprache. Hierher gehören etwa alle postintegrativen phonematischen, morphologischen und semantischen Anpassungen, Änderungen in der Verbreitung

(areal und diastratisch), dem Stilcharakter und dem Gebrauch von Lehnwörtern sowie die weitere Eingliederung in paradigmatische und syntagmatische Beziehungen (paradigmatisch z. B. durch die Eingliederung nach der Wortbildung oder die Zuordnung zu synonymen und homonymen Reihen bzw. antonymen Paaren; syntagmatisch z. B. durch die Adaptation der Bedeutungsstruktur, also Anpassungen der Valenz von Lehnwörtern). Alle Sprachebenen können von dieser Entwicklung betroffen sein, wobei eingebürgerte Lehnwörter meist den genannten formalen, semantischen usw. Veränderungen im gleichen Ausmaß unterliegen wie indigene Lexikoneinheiten. [...] Im Folgenden wollen wir jedoch noch auf jene Aspekte in der postintegrativen Entwicklung eingehen, die sich im Unterschied zu autochthonen Erbwörtern ergeben können“ (Newerkla 2011, s. 70).

Opíraje se o Güntera Bellmanna (1971, s. 28ff) hovoří Newerkla o výpůjčkách skupiny A (Lehnwörter des Typs A), které zásadním způsobem rozšiřují slovní zásobu, a proto se chovají jako organický prvek cílového jazyka, zatímco výpůjčky skupiny B (Lehnwörter des Typs B) se zpravidla uplatňují pouze jako lexikální, respektive synonymní varianty.

Materiálová základna lexikálních dokladů vykazuje řadu výpůjček, která si uchovala stejný či velmi podobný význam, jaký mají slova v původním jazyce s tím, že v cílovém jazyce jde často o slova se zcela novým obsahem označující nové skutečnosti nebo věci. Soubor dokladů zkoumané variety obsahuje lexikální výpůjčky, kde v rámci procesu adaptace nedošlo k sémantickým změnám lexikálních jednotek, a to jak při přejímání, tak v průběhu jejich přítomnosti v cílovém jazyce (dt. Bedeutungsähnlichkeit, engl. Zero Semantic Extension):

- mundartnah, ostösterr. *Agrasel* – *angrešt* (Stachelbeere)
- *akkurat* – *akorát* (1. sorgfältig, ordentlich; 2. exakt, genau)
- österr. Amtsspr. *Ärar* – *erár*, *erární* (Staatsvermögen, Staatseigentum)
- *desolat* – *dezolátní* (trostlos, traurig, verfallen)
- bayr., österr. *endeln* – *entlovat* (Stoffränder einfassen)
- landsch. *Erdapfel* – *erteple* (Kartoffel)
- *Expositur* – *expozitura* (1. österr. auswärtige Zweigstelle eines Geschäftes, 2. abgegrenzter, selbständiger Seelsorgebezirk einer Pfarrei)
- veraltet, noch österr. *Faktura* bzw. *Faktur* – *faktura* (Rechnung für eine gelieferte Ware, Lieferschein)
- österr. *Faschiertes* – *fašírka* (Hackfleisch, aus Hackfleisch hergestellte Speise)
- *Feldscher* – *felčar* (1. früher – militärischer Wundarzt mit geringen Kenntnissen; 2. militärischer Arzthelfer) [in der ostmährischen Varietät bzw. im Gebiet der mährischen Slowakei 'Arzt mit geringen Kenntnissen, schlechter Arzt', meist pejorativ verwendet]
- österr. *Fisole* – *fazola* (Frucht der grünen Gartenbohne)
- bair. *Flanken* – *flák* (Stück) [in der ostmährischen Varietät bzw. im Gebiet der mährischen Slowakei 'ein großes Stück von etwas', meist pejorativ verwendet]
- *Frack* – *frak* (bei festlichen Anlässen od. von Kellnern und Musikern als Berufskleidung)

- getragene, vorne kurze, hinten mit langen, bis zu den Knien reichenden Rockschoßen versehene, meist schwarze Jacke)
- südd., österr., schweiz. *halt – holt, halt* (eben [Abtönungspartikel]: verstärkt eine Feststellung, fasst bestätigend Vorangegangenes zusammen; verstärkt eine Aussage bzw. Behauptung; in der ostmährischen Varietät bzw. im Gebiet der mährischen Slowakei z. B. die Wendung *On už je holt takový – Er ist halt so*; 2. nicht weiter!, anhalten!, stopp!)
 - *Hauptrolle – hauptka* (wichtigste Rolle in einem Bühnenstück oder Film) [in der ostmährischen Varietät bzw. im Gebiet der mährischen Slowakei 'die Hauptrolle bei verschiedenen volkstümlichen Aufführungen']
 - österr., südd., schweiz. (in D meist Karre) *Karren – kára* (kleiner ein- zwei- oder dreirädriger Wagen, der schiebend vorwärts bewegt wird), vgl. Ebner 1998
 - *knapp – knop, knapp* (1. in so geringen Mengen vorkommend, dass es bald verbraucht ist, kaum ausreichend; 2. gerade ausreichend; 3. etwas weniger als die genannte Zahl; 4. sehr nahe; 5. eng, fest anliegend)
 - bes. süddt. österr. *Knödel – knedla* (Kloß)
 - *kosten – koštovat, okoštovat* [in der ostmährischen Varietät bzw. im Gebiet der mährischen Slowakei vor allem die Wendung 'Kolik to koštuje?' – Was kostet das? bzw. 'okoštovat něco' – etwas Ess- oder Trinkbares kosten] (1. auf seinen Geschmack prüfen, schmeckend probieren; 2. einen bestimmten Preis, einen Preis von einer bestimmten Höhe haben; 3. für jmdn. einen Verlust von etwas nach sich ziehen)
 - österr. *Krúgel – krýgl* (Bierglas mit Henkel)
 - *Kupee bzw. Coupé – kupé* (1. österr., sonst veraltet Eisenbahnabteil, 2. geschlossene zweisitzige Kutsche, 3. geschlossener zweisitziger Personenkraftwagen mit sportlicher Karosserie)
 - veraltet *Lavoir – lavór* (Waschschüssel, einfaches Waschbecken)
 - österr., schweiz. *Matura, Maturant, maturieren – matura, maturant, maturovat* (Abitur, Abiturient, das Abitur ablegen)
 - *Notar – notár, notář* (Jurist, der Beglaubigungen u. Beurkundungen von Rechtsgeschäften vornimmt)
 - österr. *Parte – parte* (Todesanzeige)
 - österr. *Pönale – penále* (1. Strafe, Buße, 2. Strafgebühr, Strafgeld)
 - österr. *Primarius – 1. primár, primář; 2. primáš* (1. österr. Primararzt, 2. erster Geiger in einem Streichquartett) [in der ostmährischen Varietät bzw. im Gebiet der mährischen Slowakei 'erster Geiger in einer Kapelle, die besonders Unterhaltungs- und Tanzmusik spielt']
 - *probieren – oprubovat* (1. versuchen, ob etwas möglich, durchzuführen ist; 2. auf seine Eignung prüfen; 3. durch eine Kostprobe den Geschmack von etwas prüfen, bevor man mehr davon isst oder trinkt)
 - südd., österr. *Reindel – rendlík* (flacher Kochtopf)

- *reisen* – *rajzovat* (eine Reise machen, eine Reise antreten, abfahren, abreisen)
- österr. *Ribisel* – *rybíz* (Johannisbeere)
- *Rucksack* – *ruksak* (sackartiger Behälter mit zwei daran befestigten breiteren Riemen, der [beim Wandern] zum Transport von Lebensmitteln, Kleidungsstücken o. ä. auf dem Rücken getragen wird)
- *Schemel* – *šamrla* (1. Hocker; 2. südd. Fußbank)
- *Schotter* – *šutr* (1. kleine oder zerkleinerte Steine als Untergrund im Straßen- und Gleisbau; 2. Ablagerung von Geröll [in Flüssen und Bächen])
- österr., sonst bildungsspr. *sekkieren* – *sekýrovat* (belästigen, j–m mit etwas zusetzen)
- bes. österr., bayr., nordd., ostmd. *Semmel* – *žemla* (Brötchen)
- *Siphon* – *sifón* (1. Geruchsverschluss, 2. dicht verschlossenes Gefäß, in dem kohlen-säurehaltige Getränke dadurch hergestellt werden können, dass mit Hilfe spezieller Patronen die Kohlensäure hineingeleitet wird, so dass beim Öffnen eines entsprechenden Ventils die kohlen-säurehaltige Flüssigkeit durch den im Gefäß herrschenden Druck herausgespritzt wird; 3. österr. Sodawasser)
- österr. Amtsspr. *skartieren* – *skartovat* (alte Akten ausscheiden)
- österr. mundartnah, veraltet *Spennadel* – *špendlík* (Stecknadel)
- ugs., salopp *Spund* – *špunt* (1. Stöpsel, Fassverschluss, 2. jemand, den man aufgrund seiner Jugend als unerfahren, nicht kompetent ansieht, ein unerfahrener Bursche)
- südd., österr. *Stockerl* – *štokrla* (Hocker)
- österr. ugs. *Türken* – *turkyň* (Mais)
- *Vorschuss* – *foršus* (im Voraus bezahlter Teil des Lohns, Gehalts).

S mluvenými projevy se dostáváme k problematice rozvrstvení jazyka, existenci různých kódů a útvarů.³ Zatímco psané projevy bývají realizovány ve spisovném jazyce, u mluvených projevů vždy záleží na situaci a na typu mluvčího. V neformální komunikaci užívá většina mluvčích kódů nespisovných (v rámci němčiny Basisdialekt – Verkehrsdialekt – Umgangssprache, v rámci češtiny obecná čeština, moravské interdialekty apod.), v oficiálních projevech jazyka spisovného. Zjednodušeně lze konstatovat, že při analýze sémantické složky přejímek rozlišujeme dva druhy významů: (1) denotační, respektive referenční (kognitivní) a (2) konotační, tedy expresivní, asociativní, afektivní apod. Zvláštním typem konotačních významů jsou významy figurativní, především metaforické, které lze zaznamenat především v neformální komunikaci. Z korpusu je evidentní, že všech těchto typů stylisticky příznakových významů využívá i běžné vyjadřování. Takovými útvary s povahou kolokviální a expresivní jsou některé slangy a žargony. A právě metaforické významy přejímek zkoumané variety patří často do kategorie slangových výrazů, které se objevují spíše jako označení profesionálního či speciálního výraziva odborníků.

3 Otázce jazykové kultury a teorii spisovného jazyka se věnují mj. publikace Jany Hoffmannové (1997) a Aloise Jedličky et al. (1970).

U řady přejímek lze pozorovat ve srovnání s jejich původními významy v němčině jisté odlišnosti, které jsou důsledkem sémantického posunu, tedy rozšíření významu (dt. *Bedeutungserweiterung*), respektive zúžení významu (dt. *Bedeutungsverengung*). Rozšíření významu znamená, že význam přejatého slova se liší od původního významu modelového jazyka. Tento sémantický posun často vytváří prostor pro tvořivé myšlení mluvčích, z něhož mohou vzniknout výše zmíněné metaforické či metonymické významy. Charakteristickým jevem metafor a metonymií je uplatňování vzorců metaforického či přeneseného myšlení. Korpus vykazuje řadu metaforických významů s povahou neformální. Jedná se tedy např. o slangy, jejichž motivace je v oblasti profesionální.

Nejvíce přenesených významů lze registrovat u podstatných jmen, kdy se metaforický význam vytváří v rámci postintegrativního vývoje výpůjček v cílovém jazyce. Kromě uvedených významů níže se např. výraz *flek* objevuje i ve významu „pracovní místo“, slovo *krejzl* ve významu „límeček jako část lidového kroje“, slovo *šmukáč* ve významu „ozdobný chlapecký či pánský klobouk jako část lidového kroje“, slovo *koštér*, *koštér* ve významu „násoška k odebrání vzorku vína ze sudu“, slovo *šrajtofla* ve významu „peněženka“ apod. (srov. Zeman 2010, s. 290f.). Pro detailnější lingvistickou specifikaci uvádím z hesláře několik ilustrativních příkladů:

„Im Tschechischen lässt sich das Stichwort *flek* „Fleck“ metaphorisierend verwenden. Die Kernbedeutung ist dabei Grundlage zur Bestimmung des jeweiligen Heteronyms zu dt. *Fleck*. Das *deutsch-tschechische Wörterbuch* von H. Siebenschein (1988) liefert hierzu in dieser Reihenfolge folgende Heteronyme: 1. „kus, kousek, část (země, lesa, pole)“; 2. „koutek země“; 3. „místo: auf dem alten, auf demselben Fleck sein“; 4. „skvrna: sich einen Fleck machen; der Kranke hatte rote Flecke im Gesicht; blaue Flecke“; 5. „záplata“ (na šatech); přištipek (na botách)“; 6. „pětka: einen Fleck bekommen“. Die ersten Heteronyme *kus*, *kousek*, *část (země, lesa, pole)*, *koutek země*, *místo* lassen sich der Bedeutung „Ort, Stelle, Platz“ zuordnen, und genau diese Bedeutung ist nach dem Wörterbuch von Wahrig (2000) die Kernbedeutung des deutschen Lexems. Das *Deutsche Universalwörterbuch* (1989) setzt als Kernbedeutung 1. „durch einen Klecks verschmutzte Stelle“ an. Darüber hinaus werden im DUW folgende Bedeutungsvarianten angeführt: 2. „andersfarbige Stelle“; 3. (ugs.) „bestimmte Stelle, Punkt, Ort“; 4. (landsch.) „Flicken“; 5. „Kaldaune“. Im österreichischen Sprachgebrauch weist das Wort *Fleck* noch zusätzliche Bedeutungen auf, wie das Wörterbuch von J. Ebner (1998) *Wie sagt man in Österreich* zeigt: 1. (Schülersprache, veraltend) „Note Nicht genügend“ (vgl. auch Bedeutung 6 bei SIEBENSCHNEIN, jedoch ohne regionale Zuordnung); 2. „flacher, auf dem Backblech gebackener und mit Früchten belegter Hefeteigkuchen, (kurz für) Heidelbeerfleck, Kirschenfleck, Marillenfleck, Ribiselfleck, Zwetschkenfleck“. Es ist anzunehmen, dass im Zuge der sekundären Adaptation die Kernbedeutung „Ort, Stelle, Platz“ auf die in der ostmährischen Varietät verbreitete Verwendungsweise „Arbeitsplatz“ übertragen wurde. Von der hohen Gebrauchsfrequenz zeugt auch die in der ostmährischen Varietät gängige Bedeutung „durch einen Klecks verschmutzte Stelle“.

Es geht weiter vornehmlich um die für die Region typische landwirtschaftliche sowie folkloristische Terminologie, wobei solche Wörter in der Regel die Funktion von Termini

haben, z. B. *krejzl*, *šmukáč*, *koštér* u. a. Für den metaphorischen Wandel ist bei der Replik *krejzl* die Bedeutung „Kragen als Teil der Volkstracht“ aufschlussreich. Diese Replik weist im heutigen Sprachgebrauch der ostmährischen Varietät eine relativ hohe Frequenz auf. Es ist davon auszugehen, dass die ursprüngliche, inzwischen völlig verblasste Kernbedeutung des Substantivs *krejzl* „Kreis“ auf „Kragen als Teil der Volkstracht“ übertragen wurde. Ähnlich ist die Bedeutungsentwicklung bei der Replik *šmukáč* abgelaufen, die für den Jargon der ostmährischen Varietät typisch ist. Der metaphorische Wandel ist dabei offensichtlich. Die erweiterte Bedeutungsvariante *šmukáč* „Hut als Teil der Volkstracht“ geht auf die im Untersuchungsgebiet inzwischen veraltete Replik *šmuk* „Schmuck“ zurück. Der metaphorische Wandel liegt wohl beim Terminus *koštér* auf der Hand. Die Replik *koštér*, die heute einen „Weinheber“ bezeichnet, hat sich über die Variante *koštovat* „kosten, [eine kleine Menge von einer Speise probieren]“ entwickelt. Diese Ausdrücke sind im Usus der ostmährischen Varietät assimiliert und werden trotz eventueller stilistischer Markierung nicht als fremdsprachlich empfunden, wie nicht zuletzt das Wort *šrajtofla* („Geldbörse, Portemonnaie“) zeigt. Die übertragene Verwendungsweise, die wir als Spezialisierung der deutschen Kernbedeutung auffassen, führt das *Etymologische Wörterbuch des Tschechischen* von Holub/Lyer (1978) auf das deutsche Substantiv *Schreibtafel* zurück. Das DUW definiert *Schreibtafel* als „Tafel unterschiedlichen Materials und verschiedener Größe, auf die geschrieben wird: die alten Römer schreiben auf Schreibräfen aus Wachs“. Alle diese Sematisierungsverfahren, zu denen auch die Lehnübersetzungen zu zählen sind, deuten auf eine bilinguale Kompetenz der „Nehmer“ hin“ (Zeman 2010, s. 290f.).

U řady výpůjček pozorujeme zúžení sémantického spektra, kdy je metaforický význam zpravidla jediným významem v cílové varietě: *šamstr* ve významu „milenc“, *šprušla* ve významu „příčka žebříku“, *drek* ve významu „špína, nekvalitní výrobek“ apod. (srov. Zeman 2010: 295f.):

„Interessant ist die Bedeutungsentwicklung des in der ostmährischen Varietät verbreiteten Substantivs *šamstr*, das lediglich in der Bedeutung von „Liebhaber“ vorkommt. Das *Etymologische Wörterbuch des Tschechischen* von Holub/Lyer (1978) führt das Wort auf die Grußform „gehorsamster Diener“ zurück. Das ÖWB kennt darüber hinaus den Standardausdruck (wien., mundartlich, salopp) *Gschamsterer*: 1. „Liebhaber“; 2. „Freund“; 3. „Gspusi“. Auf die ostmährische Mundart wurde die erste Bedeutungsvariante „Liebhaber“ übertragen. In die Mundart der mährischen Slowakei wurde der Begriff *šprušla* (dt. „Sprosse“) transferiert, der nur eine Verwendungsweise seiner ursprünglichen Bedeutung behielt („Querholz, -stange einer Leiter: die oberste Sprosse der Leiter“). Dieses Lexem ist in mehreren lautlichen Varianten registriert, wie das *Akademische Fremdwörterbuch* von J. Kraus (1995) zeigt: *šprusel*, *šprysel*, *šprysl*, *šprycel*, *šprycl*, *šprusle* *špruše*. Im DUW sind folgende Bedeutungsangaben des deutschen Wortes *Sprosse* verzeichnet: 1. „Querholz, -stange einer Leiter: die oberste Sprosse der Leiter“; 2. „Querholz, mit dem ein Fenster o. ä. unterteilt ist“; 3. (österr.) „Kohlsprosse“; 4. „Spitze eines [Hirsch]geweihs, Ende“; 5. (veraltet) „Sommersprosse, kleiner Leberfleck“. Das semantische Feld des deutschen Modells *Dreck* lässt sich folgendermaßen strukturieren (vgl. DUW 1989): 1. (ugs.) „Schmutz“; 2. (salopp abwertend) „Sache, Angelegenheit“; 3. (salopp abwertend) „minderwertiges oder wertloses Zeug“ („Du kaufst auch jeden Dreck“). Die vielfältigen

Verwendungsweisen des Wortes *Dreck* sind hier zu drei semantischen Positionen zusammengefasst. Die Bedeutung 2 (salopp abwertend) „Sache, Angelegenheit“ ist metaphorisch aus der Kernbedeutung gewonnen. Schließlich ist auch die Bedeutung 3 (salopp abwertend) „minderwertiges oder wertloses Zeug“ eine Metapher. Die Replik *drek* hat im semantischen Transfer zwei Bedeutungsvarianten (1. „minderwertiges oder wertloses Zeug“; 2. „Schmutz“) aus dem Deutschen bekommen“ (Zeman 2010, s. 295f.).

Zvláštním jevem je tzv. antropomorfizace, která je založena na přenášení lidských charakteristik na předměty neživé. Slovo *hajzl* se objevuje ve významu „darebák, ničema“, slovo *kisna, kisňa* ve významu „nepořádná žena“, slovo *štatlař* ve významu „bloumající člověk městem“ apod.

Závěr

V předloženém textu jsem se pokusil popsat na základě korpusu přejímání slov německé provenience v současné východomoravské varietě, a dokumentovat tak adaptační mechanismy těchto germanismů zejména po stránce sémantické. Informační základna lexikálních dokladů sestavená za účelem lingvistické analýzy obsahuje lexikální výpůjčky, kde v rámci procesu adaptace nedošlo k sémantickým změnám lexikálních jednotek, a to jak při přejímání, tak v průběhu jejich přítomnosti v cílovém jazyce (dt. Bedeutungsähnlichkeit, engl. Zero Semantic Extension). U řady přejímek lze pozorovat ve srovnání s jejich původními významy v němčině jisté odlišnosti, které jsou důsledkem sémantického posunu, tedy rozšíření významu (dt. Bedeutungserweiterung), respektive zúžení významu (dt. Bedeutungsverengung). Je evidentní, že adaptace slov německého původu je dynamicky se vyvíjející proces, v němž zaujímají zásadní roli nejen lingvistické zákonitosti, ale také historicko-spoločenský kontext.

V současné době na toto téma probíhají diskuse českých a zahraničních lingvistů. Za zmínku stojí pořádání mezinárodní konference, jež se konala v roce 2014 na Vídeňské univerzitě (srov. Zeman 2018). Zásadním tématem workshopu byla recepce projektu *Loanword Typology Project* zaměřeného na výzkum lexikálních výpůjček v různých jazycích světa, jehož hlavním výstupem je monografie Haspelmath, Tadmor (2009). Výzkum byl zaměřen na různou míru přenositelnosti lexémů na základě jejich příslušnosti k různým sémantickým třídám. Pracovalo se s 1460 předem stanovenými významy a cílem bylo zjistit, zdali slova nesoucí tyto významy jsou ve vybraných 41 jazycích světa přejatá či domácí. Publikace *Lehnwörter im Slawischen: Empirische und crosslinguistische Perspektiven* se pokouší na zmíněný projekt navázat. V tomto ohledu je tato monografie unikátní, a to nejen z hlediska metodologických postupů, ale také zejména po empirické stránce. Je patrné, že autoři příspěvků se velmi pečlivě zabývají otázkou třídění výpůjček do sémantických skupin. Hlavní přínos publikace spatřuji mj. v možnostech dalšího bádání, modifikaci či doplnění tohoto jedinečného projektu zaměřeného na výzkum lexikálních výpůjček. Publikace může představovat pro lingvisty určitý apel, jakým směrem by se kontaktní lingvistika mohla ubírat.

Zusammenfassung

Im Fokus der Überlegungen stehen die empirische Untersuchung von Entlehnungen deutscher Provenienz sowie die damit verbundenen methodologischen Probleme. Der Artikel versucht auf der Grundlage des Korpus deutsch-tschechische Sprachkontakterscheinungen zu hinterfragen. Er geht davon aus, dass polyseme Strukturen im Deutschen und im Tschechischen deutliche Parallelen aufweisen. Dabei ist im Hinblick auf die Behandlung des dialektalen Wortschatzes die Fragestellung nach der Bedeutungsstruktur bzw. der semantischen Diversifikation von polysemen Einheiten als Ergebnis des Sprachkontaktes von Belang. Im Vordergrund stehen lexikalische Entlehnungen aus unterschiedlichen Wortschatzbereichen und ihre Variation sowie semantische Adaptation im Wortschatz der ostmährischen Varietät. Dabei stellt sich die Frage, wie sich die Bedeutungsexpansion des Modells in Bezug auf seine Replik verändert hat. Die Bedeutung des Modells kann seine Extension unverändert auf die Replik übertragen. Bei der semantischen Adaptation kann entweder die Zahl der Bedeutungen verringert werden (die Replik bekommt im semantischen Transfer meistens nur eine Bedeutungsvariante) oder es kommt zur Verengung bzw. Spezialisierung einer Einzelbedeutung. Bei der Bedeutungserweiterung, die nicht im Zuge des semantischen Transfers, sondern erst nach der Integration erfolgt, sind insbesondere der metaphorische sowie der metonymische Wandel von besonderer Bedeutung.

Aufgrund des untersuchten Korpus wurde beobachtet, dass sowohl die Bedeutungsähnlichkeit als auch die Bedeutungsverengung sowie die Bedeutungserweiterung als häufig eingesetzte Strategien semantischer Adaptation vorkommen können. Da die kognitiv-semantische Forschung eigentlich ein dynamisches, aber keineswegs einheitliches und abgeschlossenes Forschungsgebiet ist, ist eine wesentliche Integration ihrer Erkenntnisse in die Sprachkontaktforschung noch zu erwarten, zumal das semantische Feld eines Lexems nicht als eine „diskret isolierbare Kategorie“ aufzufassen ist.

Aus dem hier skizzierten Befund folgt, dass die Reflexe, die vom Standpunkt des integrierenden Kodes L1 eine Kode-Erweiterung bedeuten, unmittelbare sprachliche Relevanz besitzen und die Qualität von Integraten erlangen. Nach G. Bellmann (1971) wird im naturalen bilingualen Kontakt jede beteiligte Sprachgruppe auf diese Weise ihren Kode erweitert und somit den kommunikativen Erfordernissen der außersprachlichen realen und gesellschaftlichen Welt genügt haben. Es hat sich herausgestellt, dass das Tschechische im Zuge der deutschen Kolonisation Germanismen in sehr beträchtlicher Anzahl integriert hat, so dass in verschiedenen Bereichen eine Reihe von sozial sowie stilistisch markierten Lexikoneinheiten zu finden ist, was schließlich aus dem Zitat von Bellmann hervorgeht:

„Andererseits mußte besonders [...] in der ersten Zeit Veranlassung bestehen, z. B. bestimmte soziale und selbst rechtliche Institutionen des Landes als gegeben zur Kenntnis zu nehmen und zu bezeichnen. Aus dieser Situation heraus erklärt sich die Existenz der [...] Integrate aus dem Bereiche der Rechts- und Verwaltungsterminologie im Deutschen. Es ist dies ein sehr allgemeiner Prozess der Kode-Erweiterung, der keineswegs die extreme Situation eines ausgedehnten arealen Bilingualismus zur Voraussetzung haben muß. Auf dieselbe Weise, wenn wir Stilwert und Expressivität als mögliche Funktionen mit in Rechnung stellen, werden bis heute in die Kultursprachen die sogenannten Lehn- und Fremdwörter integriert.“ (Bellmann 1971: 28)

Literatura

- BALHAR, J., JANČÁK, P. *Český jazykový atlas* [Tschechischer Sprachatlas]. Band 1-5. Praha: Academia, 1993-2005.
- BELLMANN, G. *Slavoteutonica. Lexikalische Untersuchungen zum slawisch-deutschen Sprachkontakt im Ostmitteleutschen*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1971.
- BELLMANN, G. Vorschläge zur Integrationstypologie auf der Grundlage des slawisch-deutschen Kontaktes. In: URELAND, P. St. *Die Leistung der Strataforschung und der Kreolistik. Typologische Aspekte der Sprachkontakte*. Akten des 5. Symposiums über Sprachkontakt in Europa. Tübingen: Niemeyer, s. 265-276, 1982.
- BROCKHAUS, F. A. *Der Brockhaus in Text und Bild. Das Lexikon in der PC-Bibliothek* (Version 2.0 mit Plus-Paket). Mannheim: F. A. Brockhaus. 1999.
- DUDEN. *Deutsches Universalwörterbuch* (DUW). Hrsg. vom wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion. 2., völlig neu bearb. Auflage, Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag, 1989.
- EBNER, J. *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag, 1998, 2009.
- EBNER, J. *Österreichisches Deutsch. Wörterbuch der Gegenwartssprache in Österreich*. Berlin: Dudenverlag, 2019.
- HASPELMATH, M., TADMOR, U. *Loanwords in the World's Languages: A comparative handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton, 2009.
- HOLUB, J., LYER, S. *Stručný etymologický slovník jazyka českého* [Etymologisches Wörterbuch der tschechischen Sprache]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- JEDLIČKA, A. et al. *Základy české stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1970.
- KELIH, E., FUCHSBAUER, J., NEWERKLA, S. M. *Lehnwörter im Slawischen: Empirische und crosslinguistische Perspektiven*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 2015 (Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte, Studien zur Slawistik und Germanistik 6), 2015.
- KRAUS, J. et al. *Akademický slovník cizích slov* [Akademisches Fremdwörterbuch]. I.-II. díl. Praha: Academia, 1995.
- NEKULA, M. *System der Partikeln im Deutschen und Tschechischen. Unter besonderer Berücksichtigung der Abtönungspartikel*. Tübingen: Max Niemeyer, 1996.
- NEKULA, M. VÝPŮJČKA. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA> (poslední přístup: 17. 8. 2020).
- NEWERKLA, S. M. Areály jazykového kontaktu ve střední Evropě a německo-český mikroareál ve východním Rakousku. In: *Slovo a slovesnost*. Číslo 4, ročník 68, 2007, s. 271-286.
- NEWERKLA, S. M. Bohemismen (und Slowakismen) in Wien (und Österreich). In: *Tribüne – Zeitschrift für sprache und schreibung* 3/2009. Hrsg. von Heinz-Dieter Pohl und Jakob Ebner. Wien: Verlag Infothek, 2009, s. 8-12.

- NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011.
- NEWERKLA, S. M. Kernproblembereiche der Lehnwortforschung anhand von Beispielen aus dem Kontaktbereich Deutsch, Tschechisch und Slowakisch. In: KELIH, E., FUCHSBAUER, J., NEWERKLA, S. M. *Lehnwörter im Slawischen: Empirische und crosslinguistische Perspektiven*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 2015 (Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte, Studien zur Slawistik und Germanistik 6), 2015, s. 47-69.
- NEWERKLA, S. M. Germanismy v českém lexiku. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. URL: https://www.czechency.org/slovník/GERMANISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU (poslední přístup: 17. 8. 2020).
- Österreichisches Wörterbuch (ÖWB). Hrsg. im Auftrag des Bundesministeriums für Bildung, Wissenschaft und Kultur. 38. Aufl., Nachdruck (1,02) von Otto Back, Erich Benedikt, Karl Blüml, Jakob Ebner, Maria Hornung, Hermann Möcker, Ernst Pacolt, Herbert Tatzreiter. Wien: ÖBV Pädagogischer Verlag, 2000.
- REICHMANN, O. Europäismen im Wortschatz von Einzelsprachen. In: PANZER, B. (eds.). *Aufbau, Entwicklung und Struktur des Wortschatzes in den europäischen Sprachen. Motive, Tendenzen, Strömungen und ihre Folgen*. Beiträge zum lexikologischen Symposium in Heidelberg vom 7. bis 10. Oktober 1991 (Heidelberger Publikationen zur Slavistik. A. Linguistische Reihe. Bd. 6). Frankfurt am Main: Peter Lang, 1993, s. 1-27.
- SANDHOP, M. *Von Abend bis Zunge: Lexikalische Semantik des Deutschen, Tschechischen, Englischen und Französischen im Vergleich*. Frankfurt am Main u. a.: Peter Lang, 2003.
- SIEBENSCHN, H. *Česko-německý slovník* [Tschechisch-deutsches Wörterbuch]. I-II. díl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983/1986.
- SIEBENSCHN, H. *Německo-český slovník* [Deutsch-tschechisches Wörterbuch]. I-II. díl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- SKÁLA, E. Deutsch und Tschechisch im mitteleuropäischen Sprachbund. In: *Brücken – Germanistisches Jahrbuch*, N.F. 1, 1992, s. 173-179.
- SKÁLA, E. *Středoevropský jazykový svaz*. Přednášky LŠSS. 2000, s. 77-85.
- WAHRIG, G. *Deutsches Wörterbuch. Mit einem Lexikon der deutschen Sprachlehre*. Bertelsmann Lexikon Verlag: München, 2000.
- ZEMAN, D. Zur semantischen Adaptation der deutschen Lehnwörter im Wortschatz der mährischen Slowakei: Bedeutungsähnlichkeit, Bedeutungserweiterung und Bedeutungsverengung sowie inhärente Expressivität. In: *Germanistisches Jahrbuch Brücken. Tschechische Republik-Slowakei*. Weimar, Regensburg, Praha: DAAD & Lidové noviny, 2010, s. 263-305.
- ZEMAN, D. Zur semantischen Adaptation der deutschen Lehnwörter im Wortschatz der mährischen Slowakei: Bedeutungsähnlichkeit, Bedeutungserweiterung und

Bedeutungsverengung sowie inhärente Expressivität. In: *Germanistisches Jahrbuch Brücken. Tschechische Republik-Slowakei*. Weimar, Regensburg, Praha: DAAD & Lidové noviny, 2010, s. 263-305.

ZEMAN, D. [Rezension]. Emmerich Kelih – Jürgen Fuchsbauer, – Stefan Michael Newerkla: Lehnwörter im Slawischen: Empirische und crosslinguistische Perspektiven. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 2015 (Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte, Studien zur Slawistik und Germanistik 6), 262 Seiten. In: *GERMANOSLAVICA – Zeitschrift für germano-slawische Studien*, Praha: Slovanský ústav Akademie věd ČR, 2018, s. 80-88.

ZEMAN, D. Čeština a němčina ve středoevropském jazykovém svazu (II). Několik poznámek k výzkumu lexikálních výpůjček v rakouské literatuře. [Deutsch und Tschechisch in Mitteleuropa. Zu der Lehnwortforschung anhand von Beispielen aus dem Kontaktbereich Deutsch und Tschechisch in der österreichischen Literatur]. In: *Cizí jazyky* [Fremdsprachen]. (2019-2020), Nr. 2, Prag: Karlsuniversität, 2020a, s. 28-38.

ZEMAN, D. K rakouské varietě na rovině syntaktické a lexikální. Slovní zásoba a problematika slovesné valence. [Das österreichische Deutsch auf syntaktischer und lexikalischer Ebene. Zum österreichischen Wortschatz und der Verbvalenz]. In: *Cizí jazyky* [Fremdsprachen]. (2019-2020), Nr. 5, Prag: Karlsuniversität, 2020b, s. 15-28.

LITERATURA

OBRAZ DOMOVA V GRAFICKÉM ROMÁNU NORY KRUGOVÉ *HEIMAT* (2018)

Naděžda Heinrichová, Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta

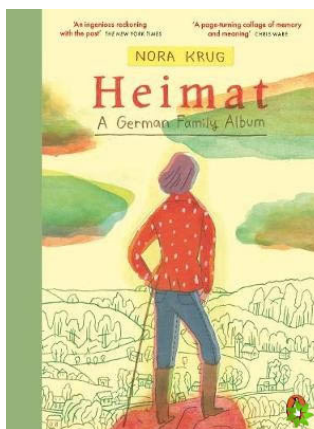
Abstract

Depiction of Homeland in the Graphic Novel *Belonging* (2018) by Nora Krug

The graphic novel by Nora Krug exposes the family history with the help of documentary material. The author's trip to the past shows what it means for her generation to be a German feeling guilty for the events of the 20th century, both in Germany, in her home country, and abroad. The examples of ordinary people describe their lives in Germany in the times of National Socialism, later, in the west zones after 1945 and also in West Germany after 1949. Her graphic novel describes the approach to the history based on official attitude of the state doctrine and on people's personal experience too.

Keywords: German history, graphic novel, Nora Krug, totality, homeland

1. Úvod

Téma *domova* je neoddelitelně spjata s tématem historie, konkrétně s dějinami „krátkého“ 20. století (Hobsbawm, 1995), jejichž literární ztvárnění patří, nejen v německé literatuře po roce 2000, k jednomu z nejoblíbenějších témat. Zájem o minulost jde často ruku v ruce se zájmem o současnost a o nahlížení na historii pohledem člověka 21. století. Tomu odpovídá i způsob přiblížení obrazu domova a německé historie na příkladu osobní zkušenosti ze života v rozděleném Německu. Podle Güntera Schabowského, bývalého mluvčího východo-německého Politbyra, který je znám především díky svému projevu z tiskové konference 9.11.1989, kde oznamuje mimo jiné svobodu cestování (Mascolo, 2018), asociovala většina

obyvatel NDR během čtyřicetileté existence tohoto státu pojem domov s určitým maloměšťáctvím. Jejich pejorativní postoj k tomuto termínu pramenil bezpochyby z nutnosti přísahat, jako občan NDR, věrnost „socialistické vlasti“ („sozialistisches Vaterland“). Teprve po pádu berlínské zdi se v anketě pořádané časopisem *Der Spiegel* vyjadřuje 45 procent dotázaných z bývalé NDR kladně k termínu domov i z důvodu odkrývání jeho pozitivních stránek (*Spiegel Spezial*, 1999). V případě obyvatel z bývalé SRN to bylo pouze 33 procent (Markkanen, 2005). Hlavní příčinou tohoto rozdílného vnímání byla hluboce zakotvená míra provinění, protože bývalá SRN na sebe přejímala vinu za zvrácenou ideologii nacismu, i za utrpení, které nacistické Německo lidstvu způsobilo, a snažila

se s těmito pocity vyrovnávat. Z tohoto důvodu se tématem národního socialismu většinou zabývají autoři ze starých spolkových zemí.

Tato vědomá konfrontace s termíny vlast-domov-otčina začíná v Německu již na základní škole. Tomu odpovídá i snaha autorů písíciích pro děti a mladistvé, kteří přichází s novými formami literárního ztvárnění dějinných událostí. K velice oblíbeným a populárním formám patří grafické romány složené z komiksového obsahu, které skýtají značný potenciál také ve výuce. V rámci německé literatury po roce 2000 lze uvést následující příklady grafických románů určených pro II. a III. stupeň, které nabízejí jiný pohled na historii: *Die Sache mit Sorge* (2014) od Isabel Kreitzové přibližuje napínavý příběh Stalinova špióna, Richarda Sorgeho, na německém velvyslanectví v Tokiu. Ingrid Sabischová a Heiner Lünstedt přibližují životopisný příběh odvážné Sophie Schollové, aktivní členky odbojové skupiny Weiße Rose, ve stejnojmenném grafickém románu *Sophie Scholl* (2015). Doporučeníhodná je v tomto kontextu česky psaná, dnes již úspěšně obhájená diplomová práce Marie Klusáčkové *Využití grafického románu ve výuce němčiny* (2020).

Pro práci na příspěvku byla použita německá verze grafického románu *Heimat* (2018) Nory Krugové, se kterou pracujeme v literárních seminářích věnovaných německé literatuře po roce 2000. Příspěvek vznikl v rámci projektu Specifického výzkumu č. 2121/2020-2021 *Obraz domova v německé próze po roce 2000* na Katedře německého jazyka a literatury Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. Na výstupech projektu se podílely obě spoluautorky příspěvku, studentky KNJL PdF UHK, Leona Stryková a Tereza Lepší.

2. Nora Krugová a okolnosti vzniku románu *Heimat*

Nora Krugová je německo-americká autorka a ilustrátorka, narozená v roce 1977 v Karlsruhe, v bývalém západním Německu. Krugová navštěvovala nejprve střední školu zaměřenou na klasickou hudbu. Později se začala věnovat kresbě na Liverpoolském institutu múzických umění (Liverpool Institute for Performing Arts). Poté se krátkodobě vrací do Berlína, kde začíná studovat vizuální komunikaci, ale vysokoškolský titul získává nakonec v USA, konkrétně na newyorském Manhattanu na Vysoké škole umění a designu (School of Visual Arts) (Law, 2019).

Dle roku narození patří Krugová ke třetí generaci, generaci vnuků, která je navzdory časovému odstupu stále konfrontována s událostmi národního socialismu a která, stejně jako generace předchozí, zápasí s hlubokou ambivalencí vůči minulosti své země. Jako mladistvá Krugová hodně cestovala. Přestože hovořila plynne anglicky, byla si vědoma svého německého přízvuku, za který se styděla, protože vyvolával v lidech, s nimiž se setkala, silné emoce. Často se jednalo o hněv, kterému nerozuměla, ale který s nimi sdílela (Oltermann, 2018). Dle Krugové bylo Německo tehdy stále spojováno s obdobím národního socialismu. V Americe jí byly často kladeny otázky týkající se rodinné historie, o níž skoro nic nevěděla. Pro řadu německých rodin představuje toto období jednu z nejbolestivějších fází historie Německa, proto jsou aktivity či příběhy předchozích generací z této doby často tabuizovány (Oltermann, 2018).

Sedmnáct let po odchodu z Německa do USA se Nora Krugová rozhodla, že musí zjistit, kdo ve skutečnosti je, aby se dokázala vyrovnat s vlastní svého původu. Z tohoto

důvodu se pustila do pátrání a odhalování historie vlastní rodiny (Apruzzese, 2019). Dalším impulsem se pro ni stává sňatek s americkým ilustrátorem židovského původu, jehož rodina emigrovala do USA ještě před začátkem holocaustu ze Štrasburku a Frankfurtu nad Mohanem (Piepgras, 2018). Pravidelná rodinná setkání s manželovou rodinou podpořila její zájem týkající se otázky německé kolektivní viny. Úplně prvním podnětem, na který se autorka pamatuje, byla však návštěva vojenského hřbitova v severní Itálii, mezi Florencií a Bolognou. S rodiči jej objevili zcela náhodou během letních prázdnin (3. kapitola románu *Heimat*). Nora Krugová, tehdy jako dvanáctiletá, pozorovala svého otce, jak hledá v abecedně seřazeném seznamu 30 000 padlých německých vojáků jméno svého bratra, kterého nezažil, po kterém dostal stejné jméno Franz-Karl Krug (Piepgras, 2018). Otec Nory Krugové se narodil až dva roky po smrti bratra, roku 1946.

Výše zmíněné okolnosti přiměly autorku začít pátrat po rodinné historii, zjistit více o případné spoluúčasti předků na událostech nacistické éry a zmapovat pro sebe podstatu němectví. Tuto potřebu objasňuje Krugová slovy Hanny Arendtové: „Ten, kdo žije v zahraničí je daleko více konfrontován s němectvím než ten, kdo zůstal doma, protože doma jsou vinni všichni“ (Piepgras, 2018). Krugové se podařilo nalézt nejrůznější stopy v archivech a dokumentárních materiálech vlastní rodiny, po kterých se vydala. Vyslechla příběhy od příbuzných i úplně cizích lidí, které následně nejrůznějšími grafickými způsoby, slovem i kresbou, zachytila ve svém grafickém románu. Z hlediska formy byly Krugové inspirací japonský komiks a esejistické dokumentární filmy (Piepgras, 2018). Kniha vychází nejprve v angličtině pod titulem *Belonging* s podtitulem *A German Reckons with History and Home* (2018). Česky psaná verze dosud nevyšla. Úspěch románu byl ve Spojených státech obrovský a Krugová získává řadu ocenění (National Book Critics Circle Award in Autobiography, Lynd Ward Graphic Novel Prize, The British Book Design and Production Award for Graphic Novel, Ludwig Marum Prize). Následně se proto rozhodla i pro německou verzi svého rodinného příběhu. Román vychází v roce 2018 pod německým titulem *Heimat* s podtitulem *Ein deutsches Familienalbum (Domov. Německé fotoalbum, český překlad titulu)*. Následný ohlas na vydání románu v Německu byl neméně velký. Krugová získává i zde řadu cen (např. Schubart-Literaturpreis, Evangelischer Buchpreis a další). V letech 2019 a 2020 následují i nominace románu na Německou literární cenu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis). Krugová umožnila vydat i italskou verzi příběhu (2019). Učitelé německého jazyka jistě ocení praktickou příručku (15 stran, Begleiteheft) vydanou Goethe Institutem, připravenou k okamžitému užití ve výuce, jakož i pokyny a řešení pro vyučující.

V současnosti žije Nora Krugová s manželem a s dcerou v Brooklynu a působí jako profesorka ilustrace na soukromé škole umění a designu (Parsons School of Design. The New School). Cílem Krugové je navázat dialog o politických a sociálních problémech na emocionální a osobní úrovni prostřednictvím vizuálních příběhů (Krug, 2021).

3. Grafický román *Heimat*, obraz a pojetí domova

Grafický román Nory Krugové představuje v první řadě pokus, jak se vyrovnat s tíživým dědictvím, se kterým byla její generace konfrontována již od školních let. Kniha je částečně

vlastnoručně psaný a částečně vlastnoručně kreslený komiks doplněný řadou fotografií z vlastní rodiny, jakož i obrazovým či psaným materiálem, který Krugová získává během své pečlivé rešeršní práce, či na který narazila na nejrůznějších (bleších) trzích a výprodejích. V závěru knihy jsou sice uvedeny sekundární a primární zdroje, ale současně zde nalezneme poznámku, že ne všechny materiály lze konkrétněji zařadit.

Formálně je příběh rozdělen do patnácti různě dlouhých kapitol, závěrečného epilogu a krátkého úvodního textu, reflektujícího již zmíněné pocity studu, které autorka zažívá při pobytu v New Yorku během svého studia. Stránky nejsou číslovány. Český čtenář má možnost prostřednictvím cizího jazyka nahlédnout do pocitů náctileté autorky, spoluprožít povinnou návštěvu koncentračního tábora a překvapivě se dozvídá i o násilném zabírání pozemků a sadů pro potřeby americké armády (13. kapitola). Přestože se Krugová dle svých slov svému domovu vzdálila a pobyt v Americe změnil její myšlení, chování i jazyk, postrádá nadále procházky německým lesem a německý chléb (Harmsen, 2012). Z tohoto důvodu je uvádí jako dvě z osmi asociací v následujícím „Katalogu“.

Román *Heimat* splňuje požadavky rámcové kompozice, kterou tvoří osm záznamů z tzv. „Katalogu německých věcí“, s nimiž autorka asociuje svůj domov. Jedná se o předměty každodenní potřeby představující pocit jistoty, bezpečí a tepla domova. V samém úvodu knihy nalezneme v pořadí první z nich: „Hansaplast“ (náplast od firmy Hansa). Poté následuje na konci první kapitoly záznam věnovaný německému lesu. Třetí kapitola nese název „Jedovaté houby“. S názvem kapitoly korespondují i následující zápisy: zadání domácího úkolu z 20.1.1939, „Der Jude, ein Giftpilz“, nebo fotografie autorčiny maminky v kostýmu muchomůrky z roku 1953. Současně je zde i třetí záznam tohoto katalogu, asociující domov: „Sbírání hub“. Ve čtvrté kapitole se objevuje čtvrtý zápis: pořadač firmy Leitz. Pátý záznam je věnovaný termoforu, láhvi s teplou vodou (6. kapitola). Ve 12. kapitole narazíme hned na dva záznamy: chléb a speciální žlučové mýdlo („Gallenblase“). Knihu uzavírá poslední osmý záznam: lepidlo „Uhu“.

Z hlediska žánru pracuje autorka se specifickými výrazovými prostředky komiksu. V rámci subžánru lze použít i označení historický grafický román nebo dokumentární komiks. Jedná se o osobní příběh autorky a její rodiny, proto se zde silně odráží autorčino sebepojetí, její zkušenosti a zážitky. Provázanost textu a obrazu dovoluje autorce skoky v prostoru i čase. Obrazový materiál (fotografie, kresby, ilustrace) doplňují textové záznamy, již zmíněné vzpomínky či zážitky autorky i dalších postav, novinové články, deníkové záznamy, zápisy ve školních sešitech z období národního socialismu a další. Přestože tato forma uspořádání nabízí čtenáři útržkovité a nelineární informace, připomínající kaleidoskop událostí, po jejich přečtení čtenář ocení důmyslné propojení tohoto mozaikovitě poskládaného příběhu. Z hlediska obsahu přibližuje tento grafický román obraz doby, politický systém, který zásadně ovlivnil chování jednotlivců během období národního socialismu a následně i poválečné období v západních zónách, kdy bylo německé obyvatelstvo v rámci tzv. denacifikace rozděleno do pěti skupin, od hlavních viníků na straně jedné, kteří stanuli před Norimberským tribunálem, až po zcela nevinné na straně druhé, kterých se směrnice (Kontrollratsdirektive Nr. 38, z 12.10.1936) netýkala. Z románu se dozvídáme, že bylo obrovským štěstím dostat se do předposlední kategorie

označené jako Mitläufer (viz 12. kapitola), tedy ten, kdo se připojil k režimu bez toho, aniž by se angažoval. Během jednání u rozhodčího soudu (Spruchkammerverfahren) skončilo v této kategorii nakonec přes padesát procent obyvatel, u kterých nebylo možné stanovit jasně, zda byli vinni či nevinni (Piegras, 2018). V této souvislosti zůstává klíčovou touha autorky zjistit skutečnou pravdu o dvou postavách, o dědečkovi z matčiny strany (Willi Rock, 1902-1988), učiteli v autoškole, kterou koupil či převzal po deportaci Roberta Wagnera, židovského souseda (12. kapitola). Přestože Willi Rock platil v rodině za demokrata, zjišťuje Krugová z amerických vojenských dokumentů, a hlavně z jeho dotazníku obsahujícího 300 otázek, který vyplňuje v rámci denacifikace, že vstoupil již v roce 1933 do NSDAP (12. kapitola). Druhou postavou je již výše zmiňovaný strýc, otcův bratr, voják SS, Franz-Karl (1926-1944), po jehož stopách se autorka vydává. Osudy těchto dvou postav lemují celý příběh románu. V konfrontaci s nimi dokumentuje Krugová nejen své dětství a dospívání, ale i životní příběhy dalších členů rodiny z předchozích generací. Orientaci mezi jednotlivými příslušníky obou rodin usnadňují čtenáři dva ilustrované rodokmeny. V případě matčiny rodiny se jedná o dvanáct postav, počínaje pradědečkem, jeho dvěma manželkami, přes dědečka (Willi Rock) až po maminku Nory Krugové (Rita, nar. 1946, povoláním učitelka). Otcova rodina je zastoupena také pradědečkem a jeho manželkou, prarodiči, přes zesnulého strýce (Franz-Karl, 1926-1944) až po otce autorky (profesor Franz-Karl Krug, nar. 1946). Klíčovou zůstává pro autorku otázka, co udělá s člověkem válka, jak ovlivní tato zkušenost vědomí dalších generací.

Práce na knize přináší Krugové pocit osvobození. Pocity provinění, které se staly impulsem pro vznik tohoto románu, zmizely. Byly nahrazeny vědomým převzetím zodpovědnosti, pramenícím z odstranění prázdných míst v rodinné historii. Obě postavy, dědeček Willi Rock a strýc Franz-Karl, získávají konkrétní obrysy, jejich aktivity během národního socialismu již nejsou zahaleny tajemstvím, oběma se dokáže autorka podívat do očí.

Prostřednictvím dokumentárního materiálu reflektuje Krugová různé koncepty pojmu „domov“ jako místa, které nás zásadně ovlivňuje, kde se spoluvytváří naše identita, kde dochází k předávání zkušeností a zážitků z generace na generaci. Tyto pocity a zkušenosti porovnává se svým novým domovem, který nachází v Americe a s ním i svou novou identitu. V roce 2017 získává Krugová americké občanství, současně si nechává i německé (Piegras, 2018). Letní prázdniny tráví Krugová pravidelně v Německu, přičemž vnímá velké rozdíly v identifikaci s vlastí, s významem domova pro Němce a Američany. Na rozdíl od Ameriky je Německo sociální stát, od kterého se očekává, že se postará o své občany. Proto se zde nikdo neptá, jako je tomu v Americe, co mohu udělat pro svou vlast, svůj domov, jak a čím mohu pomoci ostatním (Piegras, 2018).

Pojetí domova v románu *Heimat* koresponduje s dimenzemi pojmu domov („Heimat“), které Gerhard Handschuh vymezuje roku 1990. Jde o čtyři základní: prostorovou, časovou, kulturní a sociální. Handschuh současně podtrhuje, že dimenze se navzájem prolínají, doplňují a jejich výčet lze rozšířit o další. V rámci prostorové dimenze spojuje autorka „domov“ nejprve s místem narození v Karlsruhe, dětstvím a dopíváním v Německu. Dále s německou přírodou, předměty každodenní potřeby, které jsou pro ni asociací domova, kam zahrnuje ale i předměty objevené na tržištích, patřící do jiné éry, do historie jiného

Německa. Do této dimenze lze zařadit i mateřský jazyk, za který se Krugová zpočátku v zahraničí stydí, který je ale nedílnou součástí pohnuté historie její vlasti. Jazyk, který opouští a je nahrazen jazykem nového domova. Dimenzi času ohraničují události 20. století, přestože se prarodiče, o kterých je zmínka okrajově, narodili na konci 19. století. V centru pozornosti stojí období národního socialismu, jeho reflexe v současnosti, nejen v Německu ale i v zahraničí. Současně zde nalezneme určitou idealizaci domova právě v dětských vzpomínkách. Sociální dimenzi lze doplnit o pocit sounáležitosti s domovem, s jistotou, jsem zde na správném místě, což odpovídá spíše pocitům autorky v novém domově, v Americe. Díky tomu netrpí pocitem vykořeněnosti, protože nebyla nucena opustit Německo. Studuje v Americe, kde se vdá, nachází práci a zakládá rodinu. Kulturní dimenze spojená s kulturním dědictvím, tradicemi a historií země je v románu přiblížena především prostřednictvím pohnuté historie Německa.

O románu *Heimat* lze dnes již hovořit jako o bestselleru, o silné a hluboce působící grafické monografii, která zkoumá německou identitu a současně se zabývá otázkou německého provinění i různými koncepty domova. Domov je termín, který odkazuje na pocit sounáležitosti s vlastí, který ale také nabyl jiného významu v důsledku nacistické propagandy. Toto kontroverzní téma se vrátilo do centra pozornosti v roce 2018 (Seehofer, 2018), kdy kniha vychází.

4. Závěr

Nora Krugová se ve své tvorbě jako ilustrátorka i autorka zabývá obrazem domova, dějinami každodennosti během období národního socialismu a následným smířením. Z touhy pochopit význam slova „domov“ se vydává na mimořádnou cestu do minulosti. Kousek po kousku odhaluje rodinnou historii, vyrovnává se s historickým břemenem své vlasti a přibližuje, co pro ni a její generaci znamená být Němkou. Výsledkem je grafický román *Heimat*, ve kterém se jednotlivé epizody odehrávají kolem biografii rodinných příslušníků na pozadí velkých událostí krátkého dvacátého století. Prostřednictvím nejrůznějšího dokumentárního materiálu, obrazového i textového charakteru, vzpomínek a příběhů nabízí pohled na domov, jako na místo, které nás nejprve formuje, kde se pocity a zážitky předávají z generace na generaci, což následně spoluvytváří naši identitu. V neposlední řadě je pro ni „domov“ odrazem odpovědnosti, kterou v sobě jako jeho obyvatelé neseme. Grafická forma románu podtrhuje intenci autorky zachytit z pohledu občana starých spolkových zemí hmatatelněji a emocionálně působivěji období národního socialismu a zmapovat pocity německví v současnosti.

Zusammenfassung

Das Bild der Heimat im graphischen Roman *Heimat* (2018) von Nora Krug

Der Beitrag reflektiert den Umgang mit dem Begriff „Heimat“ in dem gleichnamigen graphischen Roman *Heimat* mit dem Untertitel *Ein deutsches Familienalbum* (2018) von Nora Krug. Es ist ein Familienalbum, eine investigative Erzählung. Für die Zwecke dieses Buches unternimmt Krug eine außergewöhnliche literarisch-graphische Spurensuche in die Vergangenheit ihrer Familie. Sie sammelt Briefe, Fotos, Familienobjekte und Erinnerungsstücke, die sie auf den Märkten gefunden hat. Sie untersucht Archivmaterial.

Stück für Stück setzt sie die beunruhigende Familiengeschichte zusammen und bietet dem Leser ihre Antwort darauf, was für sie und ihre Generation bedeutet, Deutsch zu sein. In ihrem grafischen Roman, für den sie mehrmals nominiert wurde, mehrere Preise und Auszeichnungen bekommen hat, setzt sie sich mit dem Begriff „Heimat“ auseinander. In ihren Augen ist es der Ort, der uns zuerst prägt, denn es werden an diesem Ort Empfindungen und das Gefühl der Identität von einer Generation zur nächsten weitergegeben. Nicht zuletzt verbindet sie den Begriff „Heimat“ auch mit der Verantwortung, welche die Leute als Einwohner eines Landes vor dem historischen Hintergrund tragen.

Literatura

- APRUZZESE, John P. The Universal Memoir: An Interview with Nora Krug. In: *publicseminar.org* [online]. 2019. [cit. 13.05.2021]. Dostupné z: <https://publicseminar.org/2019/05/the-universal-memoir-an-interview-with-nora-krug/>.
- HANDSCHUH, Gerhard. Brauchtum: Zwischen Tradition und Veränderung. In: *Heimat. Analysen, Themen, Perspektiven*. Sv. 1. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung. 1990, str. 633-674.
- HARMSSEN, Rieke, C. Nechtít příliš moc, ale o to déle. In: *Goethe Institut* [online]. 2012. [cit. 13.05.2021]. Dostupné: <https://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/the/com/cs10740992.htm>.
- HOBSBAWM, Eric. *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991*. London: Little Brown and Company. 1995.
- KLUSÁČKOVÁ, Marie. *Využití grafického románu ve výuce němčiny* (diplomová práce). Univerzita Karlova Praha [online]. 2020. [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/124206>.
- KRUG, Nora. Nora Krug. Illustration. In: *The New School Parsons* [online]. 2021. [cit. 15.05.2021]. Dostupné z: <https://www.newschool.edu/parsons/profile/nora-krug/>.
- LAW, Rebecca. In conversation with Nora Krug, Moira Gemmill Illustrator of the Year 2019. In: *Victoria and Albert Museum* [online]. 2019. [cit. 15.05.2021]. Dostupné z: <https://www.vam.ac.uk/blog/museum-life/in-conversation-with-nora-krug-moira-gemmil-illustrator-of-the-year-2019>.
- MARKKANEN, Kristiina. Dimension der Freiheit. In: *Freie Universität Berlin* [online]. 2005. [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: https://www.fu-berlin.de/presse/publikationen/tsp/archiv/2005/ts_20051015/ts_20051015_06.html.
- MASCOLO, Georg, MÄRZ, Reiner. Die Nacht des Mauerfalls. Wir fluten jetzt. In: *Spiegel Online* [online]. 2018. [cit. 15.05.2021]. Dostupné z: <https://www.spiegel.de/geschichte/9-november-1989-nacht-des-mauerfalls-wir-fluten-jetzt-a-1191238.html>.
- PIEPGRAS, Ilka. Heimat. Der Erinnerung auf der Spur. In: *Die Zeit* [online]. 2018. [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.zeit.de/zeit-magazin/2018/34/heimat-nationalsozialismus-tagebuch-illustration-nora-krug>.
- OLTERMANN, Philipp. Nora Krug. „I would have thought, what“s left say about Germany“s Nazi past?“. In: *The Guardian* [online]. 2018. [cit. 16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2018/oct/03/nora-krug-germany-nazi-past-heimat-memoir-author-illustrator>.

- SEEHOFER, Horst. Festrede des Bundesministers Horst Seehofer anlässlich des Festaktes zum Tag der Heimat am 25. August 2018 in Berlin. In: *BMI* [online]. 2018. [cit. 20.05.2021]. Dostupné z: <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/reden/DE/2018/08/tag-der-heimat.html>.
- Wo ist meine Heimat. In: *Spiegel Spezial*. 06/1999. Hamburk: Spiegel-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG, 1999.
- Hinweise für Lernende. Nora Krug. Heimat. In: *Goethe Institut* [online]. 2018. [cit.16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/resources/files/pdf193/heimat-hinweise-lehrende.pdf>.
- Begleitheft für Schulen. Nora Krug Heimat. In: *Goethe Institut* [online]. 2019. [cit.18.05.2021]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf189/begleitheft_heimat.pdf.
- Arbeitskreis Jugendliteratur* [online]. 2020. [cit.16.05.2021]. Dostupné z: <https://www.jugendliteratur.org/search/result?schnellsuche=nora+krug>.

NA POMOC UČITELI

FRANCOUZŠTINA „VŠUDYPŘÍTOMNÁ“ / LE FRANÇAIS «OMNIPRESENT»

Zdeňka Schejbalová, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta

Abstract

French «ubiquitous»

The paper is intended to support the choice of French as a second foreign language in primary school. It contains six exercises based on loan words from French, which are created for recruitment meeting of interested in French or for a motivational lesson (leçon zéro). The aim is to show to students that French is not completely unknown to them.

Key words: motivational lesson, French, loan words from French, motivational exercises

Učitelé francouzského jazyka se stále více setkávají s nezájmem žáků o francouzský jazyk jako druhý cizí jazyk. Vzhledem ke geografické poloze České republiky je dávana přednost němčině, ruštině a rovněž španělštině díky velkému počtu uživatelů ve světě. Pro možnost výuky francouzského jazyka musejí učitelé často vynaložit velké úsilí, aby získali potřebný počet žáků. Je třeba přesvědčit žáky a především rodiče, že francouzština nemusí být tak těžká, jak se zdá, a že její znalost může být velmi výhodná v budoucnu při hledání uplatnění na pracovním trhu v rámci Evropské unie.

Následujících šest krátkých cvičení vypracovaných na základě přejatých slov z francouzštiny do češtiny a jiných cizích jazyků má za cíl přispět k tomuto úsilí získat žáky pro francouzštinu a ukázat jim hned na začátku, že toho znají z francouzštiny, ač se ji ještě neučili, mnohé a že nás obklopuje v běžném životě, aniž by si to uvědomovali. Tato cvičení je možno využít v průběhu náborového setkání zájemců o francouzštinu či v první motivační hodině francouzštiny (leçon zéro).

Učitel francouzské a české výrazy výrazy přečte, žáci je po učiteli zopakují. Výrazy, které znají, opisem vysvětlí. Ty, které neznají, vyhledají ve slovnících cizích slov a francouzsko-českém, které budou mít k dispozici ve formě tištěné nebo online (např. slovník cizích slov <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/>, francouzsko-český, česko-francouzský slovník <https://slovníky.lingea.cz/francouzsko-cesky>). Žáci mohou pracovat individuálně nebo ve skupině formou hry.

Francouzština „všudypřítomná“ / Le français «omniprésent»

I. Vysvětlete, co následující výrazy, převzaté z francouzštiny, znamenají ve vašem jazyce. V kterém oboru se používají? Vyhledejte ve slovníku (použit český pravopis).

I. Expliquez ce que les expressions suivantes, empruntées au français, signifient dans votre langue. Quel est le domaine de leur utilisation ? Cherchez dans le dictionnaire. (orthographe utilisée en tchèque).

1. jury	2. faux pas	3. grand prix	4. kupé	5. menu
6. pardon	7. résumé	8. turné	9. variété	10. passé

II. Doplňte do tabulky internacionalizmů (mezinárodních slov) francouzský výraz. Vyhledejte ve slovníku.

II. Complétez l'expression française dans le tableau aux internationalismes (mots internationaux). Cherchez dans le dictionnaire.

ve francouzštině en français	v češtině en tchèque	ve slovenštině en slovaque	v ruštině en russe	v polštině en polonais	v němčině en allemand	v angličtině en anglais
	adresa	Adresa	адрес	adres	e Adresse	address
	inženýr	Inžinier	инженер	inżynier	r Ingenieur	engineer
	limonáda	limonáda	лимонад	lemoniada	e Limonade	lemonade
	mobilizace	mobilizácia	мобилизация	mobilizacja	e Mobilisation	mobilization
	móda	Móda	мода	moda	e Mode	mode
	parfém	Parfum	парфюм	perfumy	s Parfum	perfume
	rezerva	Rezerva	резерв	rezerwa	e Reserve	reserve
	šarže	Šarža	шарж	szarża	e Charge	charge
	žurnál	Žurnál	журнал	żurnal	s Journal	journal

III. Doplňte následující tabulku výrazy převzatými z francouzštiny. Vyhledejte ve slovníku. Pozorujte pravopisné a gramatické změny (změnu rodu – m. mužský rod, f. ženský rod).

III. Complétez le tableau suivant par les expressions empruntées au français. Cherchez dans le dictionnaire. Observez les changements orthographiques et morphologiques (changement de genre – m. masculin, f. féminin).

Ve francouzštině En français	<i>v češtině, ve slovenštině, v ruštině, v němčině, v angličtině, ... en tchèque, en slovaque, en russe, en allemand, en anglais, ...</i>
1. amateur m.	
2. appartement m.	
3. atelier m.	
4. ballet m.	
5. blouse f.	
6. bonbon m.	
7. bureau m.	
8. champagne m.	
9. charmant	
10. côtelette f.	
11. courage m.	
12. dépêche f.	
13. élégant	
14. ensemble m.	
15. garage m.	
16. omelette f.	
17. peluche f.	
18. piquant	
19. reine claud f. (prune f. de reine Claude)	
20. secrétaire m.,f.	

IV. Vyhleďte ve francouzském slovníku všechny významy podstatného jména „foyer m.“. Jaké jsou jeho významy převzaté do jiných jazyků (čeština, slovenština, ruština, němčina, angličtina, ...)?

IV. Cherchez dans le dictionnaire français tous les sens du substantif « foyer m. ». Quel en est le sens emprunté dans d'autres langues (tchèque, slovaque, russe, allemand, anglais, ...)?

čeština tchèque	foyer
slovenština slovaque	foyer
ruština russe	фойе
němčina allemand	s Foyer
angličtina anglais	foyer

- Lieu où l'on fait du feu. /Místo, kde se rozdělává oheň.
- Partie de la cheminée où brûle le feu. / Část krbu, kde hoří oheň.

- c) Lieu servant d'abri, d'asile. /Místo sloužící jako úkryt, azyl.
 d) Lieu où vit, où habite la famille. /Místo, kde žije nebo bydlí rodina.
 e) Lieu de réunion ou de vie réservé à une catégorie de personnes et offrant certains services collectifs. / Místo shromáždění nebo života určité kategorie osob a nabízející určité kolektivní služby.
 f) Salle d'un théâtre où l'on fume, boit (où se rassemblaient les acteurs, les spectateurs, pour se chauffer). / Sál v divadle, kde se kouří, pije (kde se shromažďují herci, diváci, aby se zahřáli)
 g) Source d'un rayonnement. /Ohnisko záření.
 h) Point central, d'où provient qqch. /Ústřední bod, odkud něco vychází.
 i) Lieu d'où se propage une maladie. /Místo, odkud se šíří nemoc.
 j) Siège principal d'une maladie. / Hlavní ohnisko nemoci, nákazy.

V. Který francouzský výraz odpovídá:

V. Quelle expression française correspond à:

v češtině en tchèque	ve slovenštině en slovaque	v ruštině en russe	v němčině en allemand	v polštině en polonais
<i>francouzský klíč</i>	<i>francúzsky klúč</i>	<i>французский ключ</i>	<i>r Franzose</i>	<i>klucz francuski</i>

VI. Z kterého francouzského výrazu pochází hovorový obrat převzatý z francouzštiny během období napoleonských válek na začátku XIX. století?

VI. Quelle expression française est à l'origine des tournures du langage familier empruntées au français pendant la période des guerres napoléoniennes, au début du XIXe siècle ?

- v češtině a slovenštině / en tchèque et en slovaque : *je (mi) to šuma fuk; šmafu*
- v maďarštině / en hongrois : *ez nekem smafu/smafuk ;*
- v rakouské němčině / en allemand d'Autriche : *das ist ein Schmafu* (ein Blödsinn)
- ve slovinštině / en slovène : *šmafu*
- v chorvatštině / en croate : *šmafu* (briga me)
- v srbštině / en serbe : *шмафу*
- v ukrajinštině / en ukrainien : *шмафу*

Řešení :

I. Uvádíme jen vysvětlení v češtině s výslovností přizpůsobenou češtině. Číslo v závorce odkazuje na frekvenci užití výrazu v jazykovém korpusu češtiny.

Nous n'indiquons que l'explication en langue tchèque avec la prononciation adaptée à la langue tchèque. Le numéro entre parenthèses renvoie à la fréquence de l'utilisation de l'expression dans le corpus de langue tchèque.

1. **jury** – [žiri] neskl. ž. 1. sbor odborníků řídících něj. soutěže, zvl. uměl. a sport., rozhodující např. o výběru děl pro výstavy, o regulérnosti soutěže, o udělení a přiznání cen v soutěžích ap.: výstavní, festivalová j. porota; zasedat v j. 2. práv. (v oblasti anglo-amer. práva) porota v soudním trestním řízení. (62x)
2. **faux pas** – [fó pa], s. „chybný krok“, nedopatření, omyl, nenáležitě jednání. (127x)
3. **grand prix** – [gran pri] neskl. ž. v názvech velkých mezinárodních soutěží sportovních (např. v automobilizmu, v tenisu aj.), uměleckých (např. festivalu populárních písní), velká cena. (389)
4. **kupé** – (dříve psané též coupé) neskl. s. 1. oddělení v osobním železničním voze: nekuřácké k. 2. motor. silniční motorové vozidlo s uzavřenou dvoumístnou karoserií s pevnou střechou a s velkým prostorem pro zavazadla n. s nouzovými sedátky za sedadly 3. tan. taneční krok v menuetu. (kupé 586x), (coupé 117x)
5. **menu** – [-ny i menu] neskl. s. 1. sled pokrmů pro slavnostní příležitost: m. o čtyřech chodech 2. úplný oběd n. večeře v restauraci za předem stanovenou cenu: levné m. 3. (u počítače) nabídka funkcí. (menu 2019x), (meny 1x)
6. **pardon** – -u m. hovor. odpuštění, prominutí; smilování, milost: dát někomu p. ušetřit ho, odpustit mu; bez pardonu bezohledně, nemilosrdně; - citosl. hovor. vyjadřuje žádost o prominutí, dovolení, promiňte, s dovolením. (pardon 524x), (pardón 10x)
7. **resumé** – (dříve psané též résumé) [-zi-], neskl. s kniž. *výstižný, přehledný obsah; výtah, shrnutí (zásadních myšlenek, závěrů)*: r. přednášky; udělat r.; připojit k článku stručné cizojazyčné r. (resumé 90x), (résumé 4x)
8. **turné** – (dříve psané též tourné, tournée) neskl. s. *organizovaná cesta po různých místech, jejímž účelem je veřejné vystupování s něj. programem (nejč. uměleckým)*: koncertní t.; přednáškové t. v cizině. (turné 1374x), (tourné, tournée -x)
9. **varieté** – (dříve psané též variété) neskl. s. divadlo s produkcemi růz. druhu, jako jsou scénky, kuplety, artistické výstupy aj.; představení s takovým programem; varietní příd.: v. číslo, představení; v. artista; varietně přisl. (80x) (-x)
10. **passé** – příd. (psáno též *pasé*), (neskl.) hovor. minulý, odbylý: to je už dávno p. překonané, bezpředmětné (passé 61x), (pasé 59x)

II.

en français	en tchèque	en slovaque	en russe	en polonais	en allemand	en anglais
<i>adresse f.</i>	<i>adresa</i>	<i>Adresa</i>	адрес	<i>adres</i>	<i>e Adresse</i>	<i>address</i>
<i>charge f.</i>	<i>šarže</i>	<i>Šarža</i>	шарж	<i>szarża</i>	<i>e Charge</i>	<i>charge</i>
<i>ingénieur m.</i>	<i>inženýr</i>	<i>Inžinier</i>	инженер	<i>inżynier</i>	<i>r Ingenieur</i>	<i>engineer</i>
<i>journal m.</i>	<i>žurnál</i>	<i>Žurnál</i>	журнал	<i>żurnal</i>	<i>s Journal</i>	<i>journal</i>
<i>limonade f.</i>	<i>limonáda</i>	<i>limonáda</i>	лимонад	<i>lemoniada</i>	<i>e Limonade</i>	<i>lemonade</i>

<i>mobilisation f.</i>	<i>mobilizace</i>	<i>mobilizácia</i>	мобилизация	<i>mobilizacja</i>	<i>e Mobilisation</i>	<i>mobilization</i>
<i>mode f.</i>	<i>móda</i>	<i>Móda</i>	мода	<i>moda</i>	<i>e Mode</i>	<i>mode</i>
<i>parfum m.</i>	<i>parfém</i>	<i>Parfum</i>	парфюм	<i>perfumy</i>	<i>s Parfum</i>	<i>perfume</i>
<i>réserve f.</i>	<i>rezerva</i>	<i>Rezerva</i>	резерв	<i>rezerva</i>	<i>e Reserve</i>	<i>reserve</i>

III.

En français	en tchèque, en slovaque, en russe, en allemand, en anglais, ...
amateur m.	<i>amatér, amatér, любитель, r Amateur, amateur</i>
appartement m.	<i>apartmán, apartmán, апартамент, s Appartement, apartment</i>
atelier m.	<i>ateliér, ateliér, ателье, s Atelier, atelier</i>
ballet m.	<i>balet, balet, балет, s Ballett, ballet</i>
blouse f.	<i>blúza, blúza, блуза, e Bluse, blouse</i>
bonbon m.	<i>bombón, bombón, конфета, r Bonbon, sweets, candy</i>
bureau m.	<i>byró, byró, бюро, s Büro, bureau</i>
champagne m.	<i>šampaňské, šampanské, шампанское, r Champagner, champagne</i>
charmant	<i>šarantní, šarantný, шарман, scharmant, charming</i>
côtelette f.	<i>kotleta, kotleta, котлета, e Kotelette, s Kotelett, cutlet</i>
courage m.	<i>kuráž, guráž, кураж, e Courage, courage</i>
dépêche f.	<i>depeše, depeša, депеша, e Depesche, despatch</i>
élégant	<i>elegantní, elegantný, эlegantный, elegant, elegant</i>
ensemble m.	<i>ansámb, ansámb, ансамбль, s Ensemble, ensemble</i>
garage m.	<i>garáž, garáž, гараж, e Garage, garage</i>
omelette f.	<i>omeleta, omeleta, омлет, e Omelette/s Omelett, omelette/omelet</i>
peluche f.	<i>plyš, plyš, плюш, r Plüsch, plush</i>
piquant	<i>pikantní, pikantný, пикантный, pikant, piquant</i>
reine claud f. (prune f. de reine Claude)	<i>ryngle/renklóda, ringlota, ренклод, e Ringlotte, e Reneklude, greengage</i>
secrétaire m.,f.	<i>sekretářka, sekretárka, секретарь, e Sekretärin, secretary</i>

IV.

f) Salle d'un théâtre où l'on fume, boit (où se rassemblaient les acteurs, les spectateurs, pour se chauffer) / Sál v divadle, kde se kouří, pije (kde se shromažďují herci, diváci, aby se zahřáli).

V. *la clé anglaise* – « anglický klíč »

VI. *Je m'en fous* (cela m'est égal) – Je mi to šuma fuk. Kašlu na to.

Résumé

Français « omniprésent »

La contribution vise à soutenir le choix du français en tant que deuxième langue étrangère aux écoles secondaires. Elle contient six exercices basés sur des emprunts au français, destinés à des réunions de recrutement des intéressés au français ou à un cours de motivation (leçon zéro).

Literatura

- ABZ.cz: slovník cizích slov* [on-line]. Radek Kučera & daughter, 2005. [cit. 14. 3. 2021].
Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/> Slovník cizích slov. Dostupné z <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/>.
- Lingea. Francouzsko-český-česko-francouzský slovník* [online]. Lingea s.r.o., 2017. [cit. 20. 3. 2021]. Dostupné z : <https://slovníky.lingea.cz/francouzsko-cesky>
- REY-DEBOVE, J. ed. a REY, A., ed. *Le petit Robert 1: dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Nouvelle édition revue, corrigée et mise à jour en 1992. Paris: Le Robert, 1992.
- SCHEJBALOVA, Z. *Slova přejatá z francouzštiny v české slovní zásobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.
- TRUNEČEK, P., VONDŘIČKA, P., ZASINA, A. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2015. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>. [cit. 4. 2. 2021].

ZPRÁVY

MLADÍ LIDÉ Z ČECH A NĚMECKA HRÁLI DIVADLO ONLINE

V neděli 31.5. večer mělo publikum z české a německé strany hranice možnost shlédnout neobvyklé divadelní představení online. Jednalo se závěrečnou prezentaci projektu česko-německého divadelního projektu čojč **2084:humán radikál**. Projektu, v němž 6 mladých lidí z Čech a 6 mladých lidí z Německa společně pod vedením Valentiny Eimer a Karla Hájka zkoumalo téma radikalizace společnosti a jeho vyostřování v době pandemické krize. Mladí lidé se po dobu 14 dní scházeli v online prostoru na platformě Zoom, kde se seznamovali, bádali, setkávali se s experty a psychologem k tématu a společně tyto poznatky přetvářeli do scén online performance, které představili veřejnosti.

Jejich představení se odehrávalo na platformě gather.town, která připomíná svoji podobou počítačovou hru. Každý z diváků si při připojení k online představení vytvořil vlastního avatara, s nímž se pohyboval v připraveném světě, kde docházelo prostřednictvím audio-vizuálního přenosu k přímé interakci s mladými aktéry projektu, kteří ho v rolích různých postav v procesu radikalizace prováděli svými příběhy. Interaktivita a možnost volby poskytla každému divákovi osobitý zážitek, který vyvrcholil momentem, kdy i aktéři odložili své role a společně s diváky se zúčastnili na “velkém shromáždění” online světa, v němž se odehrávalo představení, sociometrie s tématickými otázkami. Někteří z diváků se účastnili i následné diskuse.

Část otázek, zdrojů a informací k tématu radikalizace je možné nalézt také na veřejném kanálu sociální sítě Telegram t.me/cojcradikal, který v rámci projektu vznikl a přes něj byla také mezinárodní skupina v kontaktu po celou dobu trvání projektu mimo setkání přes platformu Zoom. Celý projekt s velmi aktuálním kontraverzním tématem byl jedním velkým experimentem, jak překonávat hranice prostřednictvím online světa a jak společně v rámci skupiny mladých lidí tvořit a nebát se se svou tvorbou vystoupit před publikem. Dle slov diváků i mladých účastníků projektu to byl velmi zdařilý experiment, který ukázal nové možnosti nejen pro dobu pandemie.

Česko-německá kulturní síť čojč si klade za cíl přinášet pohled mladé generace na témata příhraničí. Své názory mládež poté interpretuje skrze divadelní představení a prezentace, které jsou srozumitelné publiku z obou stran. Tak to bylo i u tohoto online představení. Čojč si hraje s komunikací, přeshraničním dialogem, podobnostmi a rozdíly – využívá k tomu scénické vyjádření, nonverbální komunikaci a svůj vlastní jazyk, který je směsicí češtiny aněmčiny, jak už sám název této kulturní sítě napovídá čojč = česky a deutsch zusammen-spoolečně. Tato kulturní síť plánuje i další projekty pro mládež, mladé dospělé i pedagogické pracovníky. Jejich přehled a další informace můžete nalézt na webu www.cejc.eu.

Projekt čojč 2084: humán radikál byl realizován za podpory Česko-německého fondu budoucnosti a z prostředků Kinder- und Jugendplans des Bundes připravených prostřednictvím Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže Tandem a Bayerischer Jugendring jako společný projekt cojc gGmbH a A BASTA! z.s.

Karel Hájek

RECENZE

GADUŠOVÁ, Z. a kol.

INTERVENČNÝ PROGRAM ČÍTANIA S POROZUMENÍM PRE ANGLICKÝ JAZYK B1

Verbum: Praha, 2020. ISBN 978-80-87800-74-4.

Problematika podpory a rozvoja čitateľskej gramotnosti patrí k aktuálnym témam diskusií odborníkov i laikov, ktorí sa zaoberajú otázkami osvojovania si tejto zručnosti nielen v materinskom, ale aj v cudzích jazykoch. Učebnica autorského kolektívu pod vedením prof. Gadušovej s názvom *Intervenčný program čítania s porozumením pre anglický jazyk B1* sa zaoberá práve touto problematikou, a to rozvojom čitateľskej gramotnosti v anglickom jazyku na úrovni B1 jeho ovládania. Reflektuje otázky možnej podpory rozvoja čítania s porozumením prostredníctvom intervenčného programu, pričom prezentuje viacero podrobne opísaných didaktických postupov pre každodennú školskú prax. Učebnica je pomôckou pre tých učiteľov, ktorí chcú pomôcť zlepšiť kompetencie svojich žiakov v oblasti čítania s porozumením. Publikácia bola pripravená v rámci riešenia projektu APVV-17-0071 *Podpora čitateľskej gramotnosti v materinskom a cudzom jazyku*.

Autorský tím rozdelil publikáciu do dvoch celkov. V prvej, teoretickej časti sa autori zamerali na stručné opísanie problematiky cudzojazyčnej zručnosti čítania s porozumením. Teoretická časť ponúka vysvetlenie významu čítania s porozumením, jeho rôznych spôsobov a druhov, stratégií či etáp čítania pri práci s textom. Keďže učebnica sa zameriava na jazykovú úroveň B1, autori zhrnuli do tejto časti aj požiadavky na čítanie s porozumením v anglickom jazyku pre vyššie stredné vzdelávanie, úroveň B1 a charakterizovali aj profil staršieho adolescenta, pre ktorého je práve táto učebnica vytvorená. Publikácia zároveň ponúka podrobný opis štruktúry prezentovaného intervenčného programu a postup práce s intervenčným programom tak, aby autori priblížili jeho realizáciu učiteľom, ktorí sa rozhodnú ho použiť v praxi. Teoretická časť je doplnená o študijné otázky a úlohy, čo čitateľovi umožňuje zamyslieť sa, prípadne spätne reflektovať prečítaný text.

Pre učiteľov z praxe je však oveľa zaujímavejšou a prínosnejšou časťou učebnice jej aplikačná časť, v ktorej autori prezentujú konkrétne jednotky intervenčného programu. Intervenčný program je špecifickým stimulačným programom na rozvíjanie porozumenia čítaného anglického textu. Nemali by sme si ho však mýliť s edukačným programom, keďže nejde o štandardnú vyučovaciu jednotku. Intervenčný program sa koncentruje na rozvoj zručnosti práce s textom a konkrétnych prediktorov kognitívnych alebo meta-kognitívnych procesov. Cieľom vytvorenia programu bolo pomôcť učiteľom pri rozvoji čitateľských zručností a stratégií žiakov pri práci s textom. Úlohou programu nie je testovanie porozumenia textu žiakmi, ale aktívna práca s textom, prostredníctvom ktorej sa

žiaci naučia čítať efektívnejšie, lepšie porozumejú textu, čím sa zintenzívni aj ich osobný zážitok. Autori učebnice veria, že ich intervenčný program prinesie „*reálnu, pozitívnu zmenu v čitateľských zručnostiach žiakov*“ (s.5).

Každá intervenčná jednotka je zameraná na rozvoj iného prediktora, resp. činiteľa – ako nazývajú autori práce, ktorý sa podieľa na procese porozumenia čítaného textu. Hlavnými prediktormi, rozvoj ktorých intervenčný program stimuluje z záujme rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiakov, sú pozornosť a koncentrácia, pamäť, percepcia (vnímanie), kognitívna štruktúracia, inferenčné myslenie, predstavivosť, fantázia, divergentné myslenie, tolerancia nejednoznačnosti, kritické myslenie, a sebareflexia.

Aplikačnú časť publikácie tvorí desať metodických listov pre učiteľa s doplňujúcim materiálom, ktorého súčasťou sú texty a pracovné listy pre žiakov. Okrem základného variantu intervenčných jednotiek autori vytvorili ešte niekoľko alternatívnych jednotiek s viac edukatívnym charakterom. Ako uvádzajú samotní autori, intervenčný program sa skladá z troch častí: úvodnej, hlavnej a záverečnej, ktoré na seba plynulo a logicky nadväzujú. Každá časť má svoju dôležitosť a, hlavne, zastáva inú úlohu v celom procese intervenčného programu. Úvodná časť má za cieľ motivovať a pripraviť žiakov na prácu s textom a témou. V tejto časti sa učitelia prostredníctvom rozhrievacích či motivačných aktivít zameriavajú najmä na afektívnu stránku žiaka, ale podvedome podporujú aj jazykové či kognitívne procesy. V hlavnej časti programu sa prepája práca s textom s rozvíjaním porozumenia textu a konkrétneho prediktora. Hlavná časť obsahuje aktivity pred čítaním, počas čítania a po čítaní. V záverečnej časti programu prichádza uvoľnenie, reflexia a uzatvorenie témy.

Publikácia záujme nielen aktuálnosťou a dôležitosťou riešenej problematiky, ale aj bohatým materiálom, ktorý ponúka aplikačná časť učebnice pre učiteľa i žiaka. Vytvorené intervenčné jednotky ponúkajú žiakom výber rôznorodých typov textov a prít'azlivých tém a aktivít. Prostredníctvom jednotlivých vyučovacích jednotiek dostávajú žiaci možnosť aplikovať rôzne prístupy k textu a čítaniu. Nemenej dôležitým faktorom je aj vzbudenie motivácie žiakov cez rôzne stratégie a postupy v učení a vyučovaní, ako je projektové vyučovanie, kooperatívne vyučovanie, interaktívne vyučovanie, a iné.

Učebnica je veľkým prínosom pre prax vyučovania anglického jazyka najmä z dôvodu nedostatku podobného materiálu v oblasti intervencie čítania s porozumením v cudzom jazyku. Ako aj autori uvádzajú, učebnica si nenárokje na exkluzivitu prezentovaných postupov, práve naopak, je otvorená možným zmenám, úpravám či modifikáciám, dáva učiteľom možnosť experimentálne overiť navrhnutý intervenčný program pre zlepšenie čitateľskej gramotnosti žiakov a využívať ju v reálnej vyučovacej praxi.

Na základe vysokej odbornosti autorov, ktorú preukázateľne využitovali pri spracovaní intervenčného programu, pokladám ich učebnicu za veľmi prínosnú v oblasti rozvoja cudzojazyčnej čitateľskej gramotnosti. Autorský tím vytvoril prakticky využiteľné dielo, ktoré odporúčam všetkým učiteľom z praxe, ale aj budúcim učiteľom, ktorí chcú zvýšiť kvalitu porozumenia čítaných textov u svojich žiakov, rozvíjať ich čitateľské zručnosti, a tak im umožniť stať sa efektívnymi čitateľmi.

Denisa Neuvirthová

STRANOVSKÁ, E., FICZERE, A.

INTERVENCIA A PREDIKTORY ČÍTANIA S POROZUMENÍM

Verbum: Praha, 2020, 226 s. ISBN 978-80-87800-77-5.

Predkladaná vedecká monografia *Intervencia a prediktory čítania s porozumením* autoriek doc. Evy Stranovskej a Mgr. Anikó Ficzere je jedným z výstupov projektu, ktorý je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-17-0071 a Vedeckou grantovou agentúrou MŠVVaŠ SR na základe zmluvy č. VEGA 1/0062/19. Vedecká monografia sa zaoberá aktuálnou problematikou z oblasti aplikovanej a kognitívnej lingvistiky, lingvodidaktiky a aplikovanej a kognitívnej psychológie. Hlavným zámerom autoriek bolo prispieť k vedeckému poznaniu v oblasti rozvíjania a podpory porozumenia čítaného textu v materinskom a cudzom jazyku prostredníctvom intervencie a stimulácie jednotlivých prediktorov, resp. kognitívnych a metakognitívnych procesov. Porozumenie textu však nesúvisí len s kognitívnou stránkou, preto sa zohľadňuje aj afektívna a sociálna stránka.

Autorky považujú stimuláciu prediktorov v spojení s intervenciou v čítaní s porozumením za veľmi účinnú a v súčasnosti priam nevyhnutnú pre zlepšenie zručnosti čítania s porozumením. Publikácia rieši aj otázku fungovania procesov porozumenia počas čítania so zámerom lepšie porozumieť úspešnosti, resp. neúspešnosti porozumenia čítaného textu.

Štruktúra publikácie je premyslená a kapitoly vedú čitateľa postupne od všeobecnej problematiky čítania s porozumením ku konkrétnym návrhom, ktoré sú súčasťou intervenčného programu na zlepšenie zručnosti čítania s porozumením. Monografia je členená do dvoch celkov – teoretického a aplikačného. Teoretická časť publikácie pozostáva zo štyroch kapitol. Kapitoly majú odlišné zameranie, no ich problematika sa prelína a súvisí s rozvojom intervenčného programu čítania s porozumením v materinskom aj cudzom jazyku. Cieľom teoretickej časti monografie bolo opísať teoretických východísk procesov čítania s porozumením, intervencie a prediktorov čítania s porozumením. V jednotlivých kapitolách sa autorky opierajú o svoje doterajšie skúsenosti z oblasti skúmanej problematiky a z ich vedeckovýskumnej práce. Teoretickú časť otvára kapitola, ktorá opisuje procesy a modely čítania s porozumením s cieľom hlbšie porozumieť celej podstate tohto komplexného procesu, akým je čítanie, a zároveň pochopiť príčiny porozumenia, resp. neporozumenia čítaného textu. Rovnako sa autorky venujú porovnaniu čítania v materinskom a cudzom jazyku, poukazujú na skutočnosti, kde sa tieto procesy navzájom prelínajú, no nie sú identické. Ďalej monografia pokračuje prepojením procesov čítania a procesov intervencie a zároveň objasňuje podstatu intervencie pri práci s textom. Následne autorky charakterizujú rozohrievacie aktivity v porovnaní s didaktickými a evokačnými technikami a tiež opisujú ich význam a úlohu v intervenčnom programe. Teoretickú časť monografie zakončuje rozsiahla kapitola vysvetľujúca prediktory čítania s porozumením, ktoré sú stimulované v intervenčnom programe. Posledná kapitola monografie ponúka čitateľovi podrobnú analýzu a syntézu jednotlivých prediktorov, od nižších k vyšším kognitívnym procesom (pozornosť, koncentrácia, pamäť, vnímanie, kognitívna štruktúrácia,

inferenčné myslenie, divergentné myslenie, tolerancia nejednoznačnosti, myšlienková flexibilita a kritické myslenie), spolu s vysvetlením ich významu v prepojení na čítanie s porozumením.

Podstatnou zložkou monografie sú rozohrievacie aktivity, ktoré sú najprv teoretický spracované a následne prakticky prezentované v aplikačnej časti publikácie. Aplikačná časť obsahuje návrhy konkrétnych aktivít so zámerom stimulovať jednotlivé prediktory čítania s porozumením pri práci s intervenčným programom. Jednotlivé aktivity sú zoradené podľa stimulovaných prediktorov, konkrétne - od nižších po vyššie kognitívne procesy. Rozohrievacie aktivity sú určené na úvod alebo na záver intervenčnej jednotky a vyznačujú sa najmä svojou krátkosťou, zábavnosťou či motivačným a uvoľňovacím charakterom. Opis každej rozohrievacej aktivity je štruktúrovaný - zahŕňa zámer, inštrukcie, modifikácie, trvanie, pomôcky a zdroje. Monografia je doplnená aj o obrazový materiál v časti Prílohy.

Podpora čítania s porozumením sa stáva čoraz častejšie diskutovanou témou, čím sa aj táto monografia stáva veľmi aktuálnou, no zároveň aj veľmi podnetnou, pretože ponúka konkrétne aktivity na podporu čítania s porozumením. Treba vysoko oceniť úsilie autoriek monografie za ich premyslenú, systematickú a komplexnú prácu v teoretickej časti publikácie, ktorá spája poznatky z rôznych vedných disciplín ako je lingvistika, pedagogika a psychológia. Zároveň je potrebné vyzdvihnúť aplikačnú časť monografie, v ktorej autorky ponúkajú konkrétne námety na podporu čítania s porozumením prostredníctvom stimulácie prediktorov v intervenčnom programe.

Denisa Neuvirthová

KODEX ZÁSAD PROTI DEZINFORMACÍM KÓDEX POSTUPOV PROTI ŠÍRENIU DEZINFORMACIÍ

Code of Practice on Disinformation – Code de bonnes pratiques contre la désinformation – Codice di buone pratiche sulla disinformazione – Verhaltenskodex zur Bekämpfung von Desinformation – Кодекс принципов борьбы с дезинформацией – Código de Buenas Prácticas en materia de Desinformación

Akční plán pro evropskou demokracii

(EDAP)

Akčný plán pre európsku demokraciu

(EDAP)

(A) European Democracy Action Plan

(EDAP)

(F) Plan *m* d'action pour la démocratie européenne

(I) Piano *m* d'azione per la democrazia europea

(N) Europäischer Aktionsplan *m* für Demokratie

(R) План деятельности европейской демократии

(Š) Plan *m* de Acción para la Democracia Europea (PADE)

(A) Transparency Center

(F) centre *m* de transparence

(I) centro *m* per la trasparenza

(N) Transparenzzentrum *n*

(R) центр транспарентности

(Š) centro *m* de transparencia

demonetizovat dezinformace

znižit' hodnotu dezinformácií

(A) to demonetise disinformation

(F) démonetiser la désinformation

(I) demonetizzare la disinformazione

(N) Finanzierung von Desinformation unterbinden

(R) лишить источников дохода дезинформацию

(Š) desmonetizar la desinformación

amplifikace, algoritnické

algoritnická amplifikácia

(A) algorithmic amplification

(F) amplification *f* algorithmique

(I) amplificazione *f* algoritmica

(N) algorithmische Verstärkung *f*

(R) алгоритмическая амплификация

(Š) expansión *f* algorítmica

domáhání se nápravy

podanie sťažnosti

(A) seeking redress

(F) demander une réparation

(I) processo *m* di ricorso

(N) Beschwerde einlegen

(R) добиваться исправления

(Š) demandar reparación

boti, internetoví

boty

(A) bots

(F) bots *mpl*

(I) bot *mpl4*

(N) Bots *mpl*

(R) интернет – боты

(Š) bots *mpl*

dopad kodexu na dezinformace

vplyv kódexu na dezinformácie

(A) the impact of the Code

on disinformation

(F) incidence *f* du code contre la

désinformation

(I) incidenza *f* complessiva del codice

(N) Auswirkungen *fpl* des Kodex auf

Desinformation

(R) влияние кодекса на дезинформацию

centrum pro transparentnost

centrum pre transparentnosť

(Š) efecto *m* global del Código relativo a la desinformación

dostat pod kontrolu infodemií

mať kontrolu nad dezinformačnou pandémiou

- (A) to rein into infodemic
- (F) enrayer l'infodémie
- (I) infodemií contenere l'infodemia
- (N) die Infodemie eindämmen
- (R) взять под контроль инфодемию
- (Š) frenar la infodemia

ekosystém, reklamní

ekosystém reklamy

- (A) advertising ecosystem
- (F) écosystème *m* publicitaire
- (I) ecosistema *m* pubblicitario
- (N) Werbeökosystem *n*
- (R) рекламная экосистема
- (Š) ecosistema *m* publicitario

Evropská služba pro vnější činnost

Európska služba pre vonkajšiu činnosť

- (A) European External Action Service
- (F) Service *m* européen pour l'action extérieure
- (I) Servizio *m* europeo per l'azione esterna
- (N) Europäischer Auswärtiger Dienst *m*
- (R) Европейская служба внешней деятельности
- (Š) Servicio *m* Europeo de Acción Exterior

Evropské středisko pro sledování digitálních médií

Európske stredisko pre monitorovanie digitálnych médií

- (A) European Digital Media Observatory
- (F) Observatoire *f* européen des médias numériques
- (I) Osservatorio *m* europeo dei media digitali
- (N) Europäische Beobachtungsstelle *f* für digitale Medien
- (R) Европейский центр по контролю над цифровыми медиа
- (Š) Observatorio *m* Europeo de Medios Digitales

chování, manipulativní

manipulatívne správanie

- (A) manipulative behavior
- (F) comportement *m* manipulateur
- (I) comportamento *m* manipolatorio
- (N) manipulatives Verhalten *n*
- (R) манипулятивное поведение
- (Š) comportamiento *m* manipulador

kampaně, manipulační

manipulačné kampane

- (A) manipulation campaigns
- (F) campagnes *fpl* de manipulation
- (I) campagne *fpl* di manipolazione
- (N) Manipulationskampagnen *fpl*
- (R) манипуляционная кампания
- (Š) campañas *fpl* de manipulación

kodeks zásad boje proti dezinformacím

kódex postupov proti šíreniu dezinformácií

- (A) Code of Practice on Disinformation
- (F) code *m* de bonnes pratiques contre la désinformation
- (I) codice *m* di buone pratiche sulla disinformazione
- (N) Verhaltenskodex *m* zur Bekämpfung von Desinformation
- (R) кодекс принципов борьбы с дезинформацией
- (Š) Código *m* de Buenas Prácticas en materia de Desinformación

kodeks, posílený

posilnený kódex

- (A) strengthened code
- (F) code *m* renforcé
- (I) codice *m* rafforzato
- (N) gestärkter Kodex *m*
- (R) усиленный кодекс
- (Š) código *m* reforzado

komisař pro vnitřní trh

komisár pre vnútorný trh

- (A) Commissioner for Internal Market
- (F) commissaire *m* chargé du marché intérieur
- (I) Commissario *m* per il Mercato interno

(N) für den Binnenmarkt zuständiger
EU-Kommissar *m*

(R) комиссар по внутреннему рынку

(Š) comisario *m* de Mercado Interior

krádeže účtů

krádež účtov

(A) account takeovers

(F) piratage *m* de comptes

(I) appropriazione *f* indebita di account

(N) Kontoübernahmen *fpl*

(R) воровство счетов

(Š) robos *mpl* de cuentas

mechanismus odvolání, transparentní

transparentný mechanizmus, aby sa mohli odvolať

(A) transparent appeal mechanism

(F) mécanisme *m* transparent de recours

(I) meccanismo *m* trasparente di ricorso

(N) transparentes Verfahren *n*, um Rechtsmittel einlegen

(R) транспарентный механизм отстранения

(Š) mecanismo *m* de recurrir transparente

místopředsedkyně odpovědná za hodnoty a transparentnost

podpredsedníčka pre hodnoty a transparentnosť

(A) Vice-President for Values and Transparency

(F) Vice-présidente *f* chargée des valeurs et de la transparence

(I) Vicepresidente *m/f* per i valori e la trasparenza

(N) Vizepräsidentin *f* für Werte und Transparenz

(R) госпожа вице-председатель, которая отвечает за ценности и транспарентность

(Š) vicepresidenta *f* Valores y Transparencia

monitorování dezinformací

monitorovanie dezinformácií

(A) disinformation monitoring

(F) programme *m* de suivi de la désinformation

(I) monitoraggio *m* della disinformazione

(N) Überwachung *f* von Desinformation

(R) мониторинг дезинформации

(Š) vigilancia *f* de la desinformación

návrh revidovaného kodexu

návrh revidovaného kódexu

(A) draft revised code

(F) projet *m* du code révisé

(I) proposta *f* di un codice rinnovato

(N) Entwurf *m* für einen überarbeiteten Kodex

(R) предложение проверенного кодекса

(Š) proyecto *m* del Código revisado

ohrožovat životy lidí

ohrozovať život ľuďi

(A) to put people's lives in danger

(F) mettre des vies humaines en danger

(I) mettere in pericolo la vita

(N) das Leben der Menschen gefährden

(R) угрожать жизни людей

(Š) poner en peligro la vida de la gente

omezit finanční pobídky

k dezinformacím

znižit' finančné stimuly pre dezinformácie

(A) to reduce financial incentives to disinformation

(F) réduire les incitations financières à la désinformation

(I) ridurre gli incentivi finanziari alla disinformazione

(N) finanzielle Anreize für Desinformation verringern

(R) ограничить финансовые стимулы к дезинформации

(Š) reducir los incentivos económicos para la desinformación

omezovat financování dezinformací

obmedzovať financovanie dezinformácií

(A) to defund disinformation

(F) cesser de financer la désinformation

(I) limitare il finanziamento delle disinformazioni

(N) Finanzierung von Desinformation unterbinden

(R) ограничивать финансирование дезинформации

(Š) acabar con la financiación de la desinformación

parametry, relevantní

relevantné parametre

(A) relevant parameters

(F) paramètres *mpl* pertinents

(I) metriche *fpl* rilevanti

(N) relevante Daten *pl*

(R) уместные параметры

(Š) parámetros *mpl* pertinentes

pluralita sdělovacích prostředků

pluralita médií

(A) media pluralism

(F) pluralisme *m* des médias

(I) pluralismo *m* dei media

(N) Pluralismus *m* der Medien

(R) плюрализм средств массовой информации

(Š) pluralismo *m* de los medios de comunicación

pohybovat se v online prostředí

pohybovať sa v online prostredí

(A) to navigate the online environment

(F) naviguer dans l'environnement en ligne

(I) navigare online in sicurezza

(N) sich in der Online-Umgebung bewegen

(R) двигаться в он-лайн среде

(Š) navegar en el entorno de línea

pojistka, spoluregulační

spoločný regulačný zabezpečovací mechanizmus

(A) co-regulatory backstop

(F) garde-fou *m* en matière de corégulation

(I) coregolamentazione *f*

(N) Koregulierungssicherung *f*

(R) саморегулируемая страховка

(Š) mecanismo *m* de protección de la correulación

pokrytí zemí a jazyků EU, větší

lepšie pokrytie naprieč krajinami a jazykmi EÚ

(A) greater coverage of countries and languages of the EU

(F) élargissement *m* d'action dans les différents États membres et dans les différentes langues

(I) copertura *f* maggiore dei Paesi e delle lingue

(N) breitere Abdeckung in EU-Ländern und -Sprachen

(R) большее покрытие стран и языков

(Š) aumentar la cobertura entre los países e idiomas de la UE

poskytnout rámec pro přístup k údajům

poskytnúť rámec pre prístup k údajom

(A) to provide a framework for access to data

(F) offrir un cadre pour l'accès aux données

(I) predisporre un quadro per l'accesso ai dati

(N) einen Rahmen für den Datenzugang schaffen

(R) предложить рамки для доступа к данным

(Š) ofrecer un marco de acceso a los datos

potírat dezinformace

bojovať proti dezinformáciám

(A) to counter disinformation

(F) lutter contre la désinformation

(I) combattere la disinformazione

(N) Desinformation bekämpfen

(R) избегать дезинформации

(Š) luchar contra la desinformación

provádět // prosazovat závazky kodexu

vykonávať // presadzovať záväzky kódexu

(A) to implement // enforce the commitments of the code

(F) mettre en œuvre // faire valoir les engagements figurant dans le code

(I) adottare // attuare impegni del codice

(N) Verpflichtungen des Kodex umsetzen // durchsetzen

(R) проводить // продвигать обязательства кодекса

(Š) poner en marcha // aplicar los compromisos del Código

předložit // zveřejnit pokyny

uvěřnit' usmernenie

(A) to present // publish guidance

(F) présenter // publier des orientations

(I) presentare // pubblicare orientamenti

(N) Leitlinien vorlegen // veröffentlichen

(R) предоставить // обнародовать рекомендации

(Š) presentar // publicar las directrices

předpokládat širší účast

predpokladať širšiu účasť

(A) to foresee a broader participation

(F) prévoir une participation plus large

(I) prevedere un'adesione più ampia

(N) breitere Beteiligung *f* anstreben

(R) предполагать более широкое участие

(Š) prever una mayor participación

rámec, legislativní posílení

posilnený legislatívny rámec

(A) strengthened legislative framework

(F) cadre *m* législatif renforcé

(I) quadro *m* legislativo rafforzato

(N) gestärkter Rechtsrahmen *m*

(R) законодательные усиленные рамки

(Š) marco *m* legislativo reforzado

reklama, dezinformační

dezinformačná reklama

(A) disinformation ad

(F) annonces *fpl* publicitaires constitutives de désinformation

(I) annunci *mpl* di disinformazione

(N) Desinformationsanzeigen *fpl*

(R) дезинформационная реклама

(Š) publicidad *f* desinformativa

rozpoznávat dezinformace

porozumieť dezinformáciám

(A) to understand disinformation

(F) comprendre la désinformation

(I) individuare la disinformazione

(N) Desinformation erkennen

(R) распознавать дезинформацию

(Š) comprender la desinformación

řešit systémová rizika služeb

riešiť systémové riziká služieb

(A) to address systemic risks of services

(F) remédier aux risques systémiques liés aux services

(I) affrontare i rischi sistemici dei servizi

(N) den systemischen Risiken der Dienste begegnen

(R) решать системные риски услуг

(Š) abordar los riesgos sistémicos

sítě ověřovatelů faktů

sieť overovateľov faktov

(A) networks of fact-checkers

(F) réseaux *mpl* de vérificateurs de faits

(I) rete *f* di verificatori di fatti

(N) Netzwerke *npl* von Faktenprüfern

(R) сети заверителей фактов

(Š) redes *fpl* de verificadores de datos

služby, mediální audiovizuální

audiovizuálne mediálne služby

(A) Audiovisual Media Services

(F) services *mpl* de médias audiovisuels

(I) servizi *mpl* di media audiovisivi

(N) audiovisuelle Mediendienste *mpl*

(R) медиальные аудиовизуальные услуги

(Š) servicios *mpl* de comunicación audiovisual

spolupracovat s ověřovateli faktů

spolupracovať s overovateľmi faktov

(A) to cooperate with fact-checkers

(F) coopérer avec les vérificateurs de faits

(I) cooperare con i verificatori di fatti

(N) mit Faktenprüfern zusammenarbeiten

(R) сотрудничать с заверителями фактов

(Š) cooperar con los verificadores de datos

strany, zúčastněné

zainteresované strany

(A) stakeholders

(F) parties *fpl* prenantes

(I) parti *fpl* coinvolte

(N) Interessenträger *mpl*

(R) участвующие стороны

(Š) partes *fpl* interesadas

šíření dezinformací, virální

šírenie dezinformácií online

(A) viral spread of disinformation

(F) propagation *f* virale de la désinformation

(I) diffusione *f* virale delle disinformazioni

(N) virale Verbreitung von Desinformation

(R) вирусное распространение дезинформации

(Š) difusión *f* viral de desinformación

šíření nepravdivých informací

šírenie falošných informácií

(A) diffusion of false information

(F) diffusion *f* de fausses informations

(I) diffusione *f* di informazioni false

(N) Verbreitung *f* falscher Informationen

(R) распространение неправдивой информации

(Š) difusión *f* de información falsa

ukazatele výkonnosti, jasné

jasný ukazovateľ výkonnosti

(A) clear performance indicators

(F) indicateurs *mpl* de performance clairs

(I) indicatori *mpl* chiari di performance

(N) klare Leistungsindikatoren *mpl*

(R) ясные показатели эффективности

(Š) indicadores *mpl* de rendimiento claros

ukazatele výkonnosti, klíčové

klúčové ukazovatele výkonnosti

(A) key performance indicators

(F) indicateurs *mpl* de performance clés

(I) indicatori *mpl* chiave di prestazione

(N) zentrale Leistungsindikatoren *mpl*

(R) ключевые показатели исполнительности

(Š) indicadores *mpl* de rendimiento clave

umíst'ování reklamy

umiestňovanie reklamy

(A) ad placement

(F) placements *mpl* de publicité

(I) porre inserzioni *fpl* pubblicitarie

(N) Werbeplatzierungen *fpl*

(R) размещение рекламы

(Š) colocación *f* de anuncios

upozorňovat na dezinformace

nahlásiť dezinformácie

(A) to flag disinformation

(F) signaler la désinformation

(I) segnalare la disinformazione

(N) Desinformation melden

(R) предупреждать о дезинформации

(Š) denunciar la desinformación

účty, falešné

falošné účty

(A) fake accounts

(F) faux comptes *mpl*

(I) account *mpl* falsi

(N) Scheinkonten *npl*

(R) фальшивые счета

(Š) cuentas *fpl* falsas

varovat uživatele

varovat' použivatel'ov

(A) to warn users

(F) mettre en garde les utilisateurs

(I) avvertire gli utenti

(N) Nutzer *mpl* warnen

(R) предупреждать пользователей

(Š) alertar a los usuarios

vytvořit solidní rámec pro přístup

zahřňať pevný rámec pre prístup

(A) to create a robust framework for access

(F) créer un cadre robuste pour l'accès

(I) costruire un quadro solido per l'accesso

(N) einen verlässlichen Rahmen für den Datenzugang vorsehen

(R) создать солидные рамки для доступа

(Š) incluir un marco sólido de acceso

vyzývat k závazkům signatářů

vyzývať na pevnejšie záväzky signatárov

- (A) to call for commitments
by the signatories
(F) appeler aux engagements *mpl* plus
fermes des signataires
(I) chiedere impegni ai firmatari
(N) Verpflichtungen seitens der Unterzeich-
ner fordern
(R) призывать к исполнению обяза-
тельств подписантов
(Š) llamar a un compromiso por parte de
los signatarios

zachovávat svobodu projevu

zachovať slobodu prejavu

- (A) to maintain freedom of expression
(F) préserver la liberté d'expression
(I) tutelare la libertà di parola
(N) Redefreiheit *f* wahren
(R) защищать свободу слова
(Š) garantizar íntegramente la libertad de
expresión

zajistit integritu služeb

zabezpečiť integritu služieb

- (A) to ensure the integrity of services
(F) garantir l'intégrité des services
(I) garantire l'integrità dei servizi
(N) Gewährleistung *f* der Integrität der
Dienste
(R) обеспечить целостность услуг
(Š) garantizar la integridad de los servicios

zajistit větší transparentnost

zabezpečiť väčšiu transparentnosť

- (A) to ensure greater transparency
(F) améliorer la transparence
(I) assicurare una maggiore trasparenza
(N) mehr Transparenz schaffen
(R) обеспечить большую
транспарентность
(Š) incrementar la transparencia

zasílání soukromých zpráv

odosielanie súkromných správ

- (A) private messaging services

- (F) services *mpl* de messagerie privée
(I) invio *m* di messaggi privati
(N) private Nachrichtenübermittlungsdien-
ste *mpl*
(R) отправка личных сообщений
(Š) servicios *mpl* de mensajería privada

zákon o digitálních službách

akt o digitálnych službách

- (A) Digital Services Act
(F) législation *f* sur les services
numériques
(I) legge *f* sui servizi digitali
(N) Gesetz *n* über digitale Dienste
(R) закон о цифровых услугах
(Š) Ley *f* de Servicios Digitales

zintenzivnit společná opatření

zintenzívniť spoločné opatrenia

- (A) to step up collective action
(F) intensifier les actions collectives
(I) intensificare l'azione collettiva
(N) kollektives Handeln verstärken
(R) повысить интенсивность общих
мероприятий
(Š) intensificar las medidas colectivas

zprůhlednit doporučovací systémy

zabezpečiť transparentnosť odporúčacích
systémov

- (A) to make the recommender systems
more transparent
(F) rendre transparents des systèmes de
recommandation
(I) rendere trasparenti i sistemi di
raccomandazione
(N) Empfehlungssysteme transparent
gestalten
(R) сделать транспарентными рекомен-
дательные системы
(Š) hacer transparentes los sistemas de
recomendación

způsobit újmu veřejnou // individuální

predstavovať hrozbu pre verejnosť //
jednotlivcov

- (A) to cause public // individual harm

(F) causer des dommages publics // individuels	(A) to increase the coverage of fact-checking
(I) ausare danni a livello pubblico // privato	(F) élargir le champ d'application de la vérification des faits
(N) Schäden für die Öffentlichkeit // für den Einzelnen verursachen	(I) aumentare la copertura della verifica dei fatti
(R) нанести общественный // индивидуальный ущерб	(N) Ausweitung <i>f</i> der Faktenprüfung
(Š) ocasionar daños públicos // personales	(R) повысить масштаб проверки фактов
	(Š) incrementar la cobertura de la verificación de datos

zřízení stálé pracovní skupiny

zriadenie stálej pracovnej skupiny

- (A) establishment of a permanent task force
- (F) groupe *m* de travail permanent
- (I) istituzione *f* di una task force permanente
- (N) Einsetzung *f* einer ständigen Taskforce
- (R) образование постоянной рабочей группы
- (Š) establecer un grupo de trabajo permanente

zvýšit viditelnost spolehlivých informací

zlepšit' viditeľnosť spoľahlivých informácií

- (A) to enhance the visibility of reliable information
- (F) améliorer la visibilité des informations fiables
- (I) migliorare la visibilità delle informazioni attendibili
- (N) die Sichtbarkeit zuverlässiger Informationen erhöhen
- (R) повысить видимость надежной информации
- (Š) mejorar la visibilidad de la información fiable

zvýšit rozsah ověřování faktů

zvýšit' rozsah overovania údajov

Poznámka:

Podkladem pro český heslář a jeho cizojazyčné ekvivalenty (s výjimkou ruštiny) je tisková zpráva Evropské komise EU s názvem „Komise předkládá pokyny k posílení kodexu zásad boje proti dezinformacím“ zveřejněná v Bruselu dne 26. května 2021 na stránkách Evropské komise.

Zpracoval kolektiv:

(Č/Š) *Vlasta Hlavičková*, (A) *Zuzana Hlavičková*, (F) *Kateřina Suková Vychopňová*, *Sylva Nováková*, (I) *Miroslava Ferrarová*, (N) *Iva Michňová*, (R) *Alena Pak*, (S) *Marta Federičová*

CELOROČNÍ OBSAH

64. ročník – 2020/2021

LINGVODIDAKTIKA

- Petra Jeřábková, Helena Vedralová:* Gramatická a lexikální kompetence v německém jazyce aneb jakou roli hrají učebnice užívané na středních školách? . . . 2/3
- Michaela Mádlová:* Multimédia ve výuce francouzského jazyka a jejich využití při poslechu s porozuměním 1/3
- Pavla Marečková:* (Ne)Ztraceno v překladu: Nové pojetí mediace v Dodatku k SERRJ 3/3
- Pavla Marečková:* (Ne)Ztraceno v překladu: mediální úlohy v cizojazyčné výuce a jejich příprava 5/3
- Petr Pokorný:* Využití písní v hodinách cizích jazyků se zaměřením na výuku německého jazyka 4/3

JAZYK

- Věra Höppnerová:* Německá obchodní korespondence z hlediska gramatiky . . . 2/23
- Věra Höppnerová:* Derivační sufix -er v hospodářské němčině 3/17
- Jana Juhássová:* Interlingválny transfer pri osvojovaní si nemčiny jako druhého cudzieho jazyka 4/13
- Jaromír Kadlec:* Změny ve slovní zásobě francouzštiny a španělštiny v době pandemie koronaviru 2/16
- Dagmar Kolaříková:* K otázce adaptace lexému „blog“ v českém a francouzském jazyce 1/15
- Dalibor Zeman:* Dynamika lexika cizího původu v současné češtině 5/17

LITERATURA

- Jindra Dubová:* Bavorská literatura jako zprostředkovatel společné historie Čechů a Němců 1/38
- Naděžda Heinrichová:* Obraz domova v grafickém románu Nory Krugové *Heimat* (2018) 5/3
- Bohuslav Mánek:* Americká básnířka Louise Glücková – Nobelova cena za literaturu 2020 2/36
- Bohuslav Mánek a kol.:* Kalendárium 2021 2/41
- Bohuslav Mánek:* Od knížky lidového čtení k blankversu: rané české překlady Shakespearova Mackbetha 4/27
- Eva Marktvartová:* „Nejsem ochočen, ale ani žádné zvíře“ Adolf Wölffi (1864–1930) 3/25

DIDAKTIKA LITERATURY

Lukáš Eichenmann: Migrantská literatura a její didaktický potenciál 4/34

NA POMOC UČITELI

Jana Čepičková, Pavel Mentlík, Lucie Rohlíková, Jana Vejvodová: Nouzové
distanční vzdělávání v době epidemie koronaviru – metodické infografiky
na pomoc učitelům 1/33

Zdeňka Schejbalová: Francouzština „všudypřítomná“ / Le Français
«omnipresent» 5/40

REÁLIE

Miroslava Ferrarová: Leonardo Sciascia e la denuncia di un mondo che vive
ancora 3/30

Dagmar Švermová: Vrchotovy Janovice – Centrum setkávání tří středoevropských
kultur. 3/37

VÝMĚNA ZKUŠENOSTÍ

Tomáš Botlík: Podpůrné aplikace pro online výuku německého jazyka. 2/48

Lenka Hillová: Distanční výuka němčiny na Gymnáziu PORG 2/44

Petra Jeřábková: Zkušenosti s online výukou němčiny na vysoké škole 2/46

Iva Michňová: Výuka cizích jazyků na VŠE v Praze v době koronavirové krize . . 1/41

Petr Pokorný: Písňe v hodinách německého jazyka jako prostředek k rozvoji
komunikační kompetence 3/40

ZPRÁVY

Karel Hájek: Mladí lidé z Čech a Německa hráli divadlo online 5/47

Vlasta Hlavičková: Iberoamerická cena 2021 3/52

Petr Janyška: Paní Vladana Mališová, velká dáma českého frankofilství 3/50

Sylva Nováková: 30 let od založení Sdružení učitelů francouzštiny 2/57

Sylva Nováková, Markéta Šafránová: Merci, madame! 3/51

Věra Perlinová: Vzpomínka na Vladanu Mališovou 3/49

Miroslav Želazko: Zemřel germanista Vratislav Slezák 1/43

RECENZE

Jakub Absolon, Daša Munková, Katarína Welnitzová: Machine translation:
translation of the future? Machine translation in the context of the Slovak language
(*Eva Malá*). 4/48

Ruth Albert: Einstieg Beruf. Erste Schritte in die deutsche Sprache Berufsfeld Altenpflege. Übungsheft. (<i>Leoš Houska</i>)	1/44
Tamara Bučková: Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury. (<i>Dagmar Švermová</i>)	1/45
Tomáš Černý, Lenka Kovačková, Sandra Dudek: Direkt interaktiv 1. (<i>Tomáš Botlík</i>)	1/56
Zdenka Gadušová a kol. Intervenčný program čítania s porozumením pre anglický jazyk B1 (<i>Denisa Neuvirthová</i>)	5/48
Radka Hříbková, Zuzana Liptáková, Stanislav Jelínek, Hana Žofková: Raduga plus 1–3 (<i>Antonín Hlaváček</i>)	4/45
Radka Mudrochová, Bruno Courbon, ed. (2020): Diversité et variation de la langue française au XXIe siècle. (<i>Jan Lazar</i>)	4/49
Daša Munková, Juraj Vaňko a kol.: Mýliť sa je ľudské (ale aj strojové): Analýza chýb strojového prekladu do slovenčiny (<i>Csilla Šafranko</i>)	4/47
Jana Ondráková, Věta Tauchmanová, Žaneta Göbelová: Anglická, česká a německá slovesa ve vzájemném srovnání (<i>Petra Besedová</i>)	3/54
Eva Stranovská, Anikó Ficzer. Intervencia a prediktory čítania s porozumením (<i>Denisa Neuvirthová</i>)	5/50

PŘÍLOHA

<i>Vlasta Hlavičková a kol.</i> : Covid-19 – Finanční podpora EU	1/59
<i>Vlasta Hlavičková a kol.</i> : Pandemie COVID-19	2/59
<i>Vlasta Hlavičková a kol.</i> : Bezpečné vakcíny pro evropské obyvatele	3/56
<i>Vlasta Hlavičková a kol.</i> : Konference o budoucnosti Evropy.	4/52
<i>Vlasta Hlavičková a kol.</i> : Kodex zásad boje proti dezinformacím	5/52
CELOROČNÍ OBSAH	5/60